

Het raadsel Joop van Tijn

Hans Vervoort

Het raadsel Joop van Tijn

Hans Vervoort

Het raadsel Joop van Tijn

Uitgeverij Bravenewbooks
Copyright © Hans Vervoort 2015
www.hansvervoort.nl

omslagontwerp: Hans Vervoort

ISBN
9789402143447

	pag
Inleiding	7
1. Openingszetter (1988)	10
2. De zetterij mort (1988)	15
3. Perswacht (1988)	19
4. Het Kerstnummer (1988)	24
5. Bezuinigen (1988)	27
6. Hoezo Magazine? (1) (1989)	32
7. Hoezo Magazine? (2) (1989)	36
8. Het Jumbo Magazine (1990)	38
9. Hoofdredacteur! (1991)	46
10. Overleg en nog eens overleg (1991)	50
11. Duh Dubbeldikke Vrij Nederland (1993)	59
12. Het gat in de hand (1994)	62
13. VN Document (1995-1995)	70
14. Het eindspel (1995)	82
15. Welingerichte kringen (1997)	94
16. Het bittere einde (1997)	104
17. Het afscheid	110
18. Nagelaten betrekkingen (1 en 2)	114
19. Naschrift Hans Vervoort: over de teloorgang van de opiniebladen in het algemeen en Vrij Nederland in het bijzonder	119

Inleiding

In 1988 werd ik uitgever voor de Cultuurbladen van bladenuitgeverij de Weekbladpers te Amsterdam: Vrij Nederland, Opzij en Onze Wereld.

De oplage van Vrij Nederland was al jaren aan het dalen van ruim boven de 110.000 tot 80.000 en nog lager. En dat had al eerder (1986) geleid tot een moeizame verkleining van de redactie van VN.

Maar de daling ging voort en nu VN het imago van 'loser' op de lezersmarkt had gekregen bleven ook adverteerders weg.

De toekomst zag er van uitgeverkant somber uit. En de redactie zette zich schrap: geen verdere bezuinigingen!

De Weekbladpers was een bijzondere uitgeverij omdat het personeel (via een Stichting) eigenaar was van het bedrijf en alle belangrijke commerciële besluiten door dit collectief moesten worden goedgekeurd.

Bij de Weekbladpers hadden overigens de redacties volledige zeggenschap als het ging om de inhoud en het uiterlijk van het blad.

De uitgeverij had tot taak ervoor te zorgen dat de redacties het blad konden maken dat hen voor ogen stond.

Wel moesten de kosten en de opbrengsten in de

gaten gehouden worden en dát was de taak van de uitgever. Mijn rol dus, van 1988 tot 1996. En in die rol had ik veel te maken met de hoofdredactie van Vrij Nederland, bestaande uit het duo Rinus Ferdinandusse en Joop van Tijn.

Mijn verhouding met de hoofdredactie werd vooral getekend door de verslechterende financiële resultaten van het blad en door onze verschillende rollen in het bedrijf. We kenden elkaar vrij goed en ik was net zoals Rinus en Joop redacteur van het destijds roemruchte studentenblad *Propria Cures* geweest. En zelfs een tijdlang columnist en boekenrecensent van Vrij Nederland. Dat schiep een band. Maar nu stonden we toch geregeld tegenover elkaar.

Dat Joop en ik beiden een Indische achtergrond hadden was voor ons een bron van vermaak: hoe was het mogelijk dat een oer-Hollands blad als Vrij Nederland nu geleid werd door twee Katjangs?

Als we aan het steggelen waren over budgetten zei ik wel eens tegen hem; 'Boleh tawar' (Je mag afdingen).

Niet dat ik goed opgewassen was tegen Joop's mateloze overredingskracht.

Ik zei dan ook geregeld tegen hem: 'Ik wil je eigenlijk niet vaker dan één keer per maand spreken. Want anders wordt het te duur voor het

bedrijf.' Dan borrelde Joop's lach op.

In 2010 verscheen het laatste deel van mijn trilogie *Het Bedrijf*, over mijn jaren bij de *Weekbladpers*. Uit deze trilogie heb ik de gedeelten bewerkt die gaan over mijn herinneringen aan Joop van Tijn. Ze zijn vervat in 18 vignetten, scenes uit een kantoorbestaan.

Joop van Tijn werd bekend als journalist (sinds 1965 bij *Vrij Nederland*, voordien enkele jaren bij de *Haagse Post*) en als radio-televisie-presentator.

Hij was bezeten van het blad waar hij een groot deel van zijn leven aan besteedde: *Vrij Nederland*. Die bezetenheid had goede en slechte kanten.

Daarover gaat '*Het raadsel Joop van Tijn*'.

1. Openingszetten (1988)

De eerste contacten die Hans in zijn uitgeversrol had met Rinus Ferdinandusse en Joop van Tijn vonden plaats op de kamer van algemeen directeur Theo Bouwman ¹⁾). Hans vond dat prima, hij ging liever niet op eigen houtje in de clinch met de twee zwaargewichten.

Hij keek liever de kat uit de boom voordat hij actie ondernam.

Ze zaten er al toen hij binnenkwam.

Joop van Tijns lach schalde nog over de tafel toen

1) Theo Bouwman was van 1982 tot 1993 Algemeen directeur van de Weekbladpers. Later werkte hij in de directie van VNU/Sanoma en nog later was hij algemeen directeur van de Perscombinatie (PCM). In de trilogie Het Bedrijf wordt hij als volgt omschreven: Theo Bouwman – Ik ben kwiek, onvermoeibaar, ik dring snel tot de problemen door, dat was zijn boodschap. Een stevig lichaam van matige lengte in een keurig pak, brede kaak, nieuwsgierige ogen, nette bruine lokken. Wat we ook te beraadslagen hadden, een oplossing moest binnen een kwartier te vinden zijn. Dat was zijn boodschap. (...) Je kon Theo altijd van ver horen aankomen. Zijn lach startte als de blaf van een grote hond en eindigde in een zachtaardig hèhèhè. Uit de verte hoorde je de lach dichterbij komen als hij deze en gene groette en de blaf liet horen, ongeacht wat er teruggezegd werd. Want Theo lachte ook graag om wat hij zelf zei. Het werd hem gegund, Theo was geliefd.

hij even overeind kwam om Hans een hand te geven.

Rinus bleef zitten en stak met een verontschuldigende glimlach zijn hand uit, een wandelstok tussen de benen.

De laatste maanden liep hij vaak wat mank, een hardnekkige ontsteking onder de hiel.

Het gebrek aan beweging maakte hem wat dikker, zo te zien, maar zijn donkere kraalogen hielden nog steeds alles scherp in de gaten.

Joop van Tijn beheerste het gesprek. Hij sprak altijd op volle snelheid en slikte halve woorden in, zonder dat het de verstaanbaarheid van zijn zinnen aantastte.

In geschreven tekst kent iedereen het fenomeen dat woorden begrijpelijk blijven, ook als er hier en daar letters ontbreken.

Joop maakte daar bij het praten gebruik van: mensen hebben aan een half woord genoeg.

De glazen van zijn bril blikkerden terwijl hij van de een naar de ander in het gezelschap keek of ze hem wel volgden.

Net als Rinus, stak Joop altijd keurig in het pak, met das. Zijn dichte krullenbol begon wat grijs te worden.

Joop kwam en ging per taxi en was zijn hele leven overal altijd te laat.

Dat hij nu hier op tijd bij Theo zat, was een uiterste vorm van voorkomendheid, hij had er

ongetwijfeld andere afspraken voor moeten afzeggen of negeren.

Het betekende ook dat Joop iets wilde. Meer redactiebudget vermoedelijk.

Er ging veel over tafel, vooral tussen Joop en Theo.

Namen van politici, van andere journalisten, van affaires met geld, van affaires met vrouwen, van affaires met affaires.

Ze vingden elkaar verbale vliegen af en lieten met kleine hints weten te begrijpen wat de ander niet hardop wilde zeggen.

Rinus keek geamuseerd toe, terwijl Hans zich geërgerd afvroeg wanneer ze ter zake zouden komen.

Joop schoof het praten over cijfers liefst zo ver mogelijk voor zich uit.

Rinus kende ze ongetwijfeld uit zijn hoofd, maar zag niets in praten over negatieve zaken.

En Theo hoefde maar even gekitteld te worden in zijn kennis-oksel om wild te gaan strooien met kennis over – wel alles.

En dat kwam Joop goed uit.

'De keeper van Ajax in 1957?', vroeg hij. Theo kneep zijn ogen samen.

'Pieters Graafland ' zei hij.

'Maar wie was reservekeeper?' vroeg hij op zijn beurt.

Daar had Joop geen moeite mee. Ook hij had een

geheugen als een pot.

Zo ging een half uur voorbij. Toen er even een stilte viel, schraapte Hans nadrukkelijk zijn keel.

'We vervelen Hans', zei Theo, 'we zouden het eigenlijk hebben over het redactie-budget.'

'Ja, goed dat je er over begint,' antwoordde Joop snel, 'daar komen we niet mee uit. Je weet, ik doe graag mijn best voor het bedrijf en de staatjes van Hans spreken boekdelen. Maar het simpele feit ligt er, we komen er niet mee uit.'

'Volgens de exploitatie-overzichten die jullie ook krijgen, is er nu, na twee maanden, al een overschrijding van een halve ton.' Hans had zich terdege voorbereid.

'Waar staat dat?' vroeg Joop.

Hans wees hem het getal op het overzicht dat hij alle deelnemers aan het gesprek een paar dagen eerder had gestuurd.

'Heb ik dit gehad?' vroeg Joop geagiteerd, 'ik heb dit nooit gezien. Rinus, heb jij het?'

Rinus stak het even omhoog.

'Je moet het mij in een gesloten enveloppe sturen, niet los in een interne postmap', zei Joop,

'journalisten jatten alle stukken waar cijfers in staan.'

'Ik heb het in een enveloppe gedaan,' antwoordde Hans, 'ik weet dat je dat wilt. Het is ook geen halszaak. Ik wijs er alleen maar op dat het mis gaat met het budget en ik vroeg me af wat er aan

te doen is.'

Hier was Joop heel stellig over: 'Meer budget natuurlijk. Dat is echt nodig. Theo, je weet wat we in de afgelopen jaren bezuinigd hebben. Vijf man eruit. Die stukken moet ik nu kopen.'

'Ha!' iemand sloeg zijn hand met een klap op tafel. Dat was Rinus, maar hij keek er vrolijk bij. 'Misschien moeten we oude stukken nog eens opnieuw plaatsen!' opperde hij op ironische toon.

2. De zetterij mort (1988)

Ter inleiding: maandag en dinsdag waren de dagen waarin Vrij Nederland geproduceerd werd. Dinsdagavond moest de drukkerij de opgemaakte pagina's in huis hebben.

'Er zijn klachten van het hoofd van de zetterij over de oplevering van teksten,' zei Hans. 'De vormgevers zitten de hele maandag klaar en krijgen maar mondjesmaat teksten. En pas dinsdagmiddag komt de bulk van de kopij en moet er overgewerkt worden. Ik denk dat hij wel een punt heeft, jij bent een beetje de bottleneck omdat je alles wilt lezen en redigeren, ook als het al langs de eindredactie is geweest.'

Joop van Tijn knikte. Hij zat in de zetterij op maandag en dinsdag gekluisterd aan zijn bureau. Zijn das hing op half elf, hij had de mouwen van zijn overhemd opgerold.

Hans keek naar hem.

Wat een overgang moest het voor Joop geweest zijn, toen hij nog maar kort geleden het bestaan in de schijnwerpers als Haagse VN-verslaggever en tv-ster opgaf voor de dienende arbeid van de adjunct-hoofdredacteur. Hij zag er moe uit.

'Ik doe mijn best,' zei hij, 'maar ik loop inderdaad soms wat achter.'

'Is het niet mogelijk de vormgevers de ruwe versie van de stukken te sturen, zodat zij de

pagina alvast kunnen opmaken? Of heeft dat geen zin?'

Joop was in een welwillende stemming.

'Daar kunnen we weleens een proef mee doen.'

'Ik geef het aan Carl Lenstra door,' zei Hans. Carl was het hoofd van de zetterij-afdeling.

'Als je maar weet dat ik met die jongen nooit meer rechtstreeks iets te maken wil hebben,' zei Joop stellig, zijn brillenglazen blikkerend. 'Heb ik je weleens verteld wat hij me geflikt heeft?'

'Nee,' zei Hans.

'Op een avond hadden we computerstoring.

Niemand kon het verhelpen, dus ik bel het thuisnummer van Carl. Ik krijg een lacherige vrouw aan de telefoon en ik leg uit dat ik Carl dringend nodig heb, vanwege een storing. Op de achtergrond hoor ik geroezemoes, een feestje misschien. Ik hoor haar roepen: 'Carl, Joop van Tijn voor je.' En ik hoor hem in de verte terugroepen: 'Ik ben er niet.' Dus dat zegt zij weer tegen mij. En ik zeg, ik hoor hem roepen dat hij er niet is. Kan je hem zeggen dat het echt dringend is? Ze houdt haar hand op de hoorn en ik hoor een tijdje niks. En dan komt ze terug en zegt doodleuk: 'Ik heb hem gezocht maar hij is er niet.' De lul!

Joop was bij de herinnering opnieuw verontwaardigd.

Hoe was het in godsnaam mogelijk dat iemand

Vrij Nederland in de steek liet voor een feestje? 'Dus toen heb ik besloten: met die jongen wil ik nooit meer rechtstreeks iets van doen hebben,' zei hij. 'Je kan René vragen om als tussenpersoon te dienen.'

René was de productieman.

Direct na het gesprek ging Hans bij Carl Lenstra langs.

'Weet jij dat Joop van Tijn niet rechtstreeks met jou contact wil hebben?' vroeg hij.

Carl trok zijn gezicht in een geamuseerde stand.

'Ja,' zei hij, 'ik heb weleens zoiets gemerkt.'

'Weet je ook hoe dat komt? Je hebt hem op een avond in de steek gelaten door te laten zeggen dat je niet thuis was. Dat hoorde hij je op de achtergrond roepen.'

Carl was niet onder de indruk.

'Ja, en?'

'Dat is onvergeeflijk voor iemand als Joop. Als Vrij Nederland roept hoor je te komen. Of op z'n minst goed uitleggen waarom je niet kunt komen. En dan iemand anders sturen.'

'Ik geloof dat ik jarig was,' zei Carl, 'het was na werktijd en ik dacht, je kan me wat. Zo, hij heeft door de telefoon gehoord dat ik riep dat ik er niet was? Ja, dan kan ik me voorstellen dat hij kwaad is.'

'Maar je vindt wel dat je het kon doen, weigeren te komen?'

'Ja hoor, daar ga ik me niet voor excuseren. Joop is altijd te laat en wil altijd dat iedereen voor hem klaarstaat. Ik had er genoeg van.'

3. Perswacht (1988)

Jan Lanting, hoofd van de produktieafdeling, had het postuur en de ruige snor van een ouwe zeerob en behoorde tot de mensensoort waar Hans het meest van hield: het zorgelijke type. Die waren het best opgewassen tegen de wet van Murphy. 'Het gaat niet goed met VN', zei hij en schudde het hoofd, terwijl hij een vel papier uit zijn printer haalde. 'Zie je?'

Hans zag het. De redactie nam veel meer pagina's af dan begroot was, en dat kwam door het achterblijven van de advertenties.

Rinus Ferdinandusse, maar meer nog Joop van Tijn, vond dat de krant er dun en onverkoopbaar uit zou zien met minder pagina's dan men vroeger gewend was en de terugval van advertentiepagina's vingen ze op door meer tekst te kopen.

Waardoor de tegenvaller van lagere advertentie-inkomsten nog eens vergroot werd door hogere redactie-uitgaven.

'Hoe gaat het verder?' vroeg Hans, 'ik sprak Carl Lenstra van de zetterij en die beklagde zich dat zijn mensen eindeloos zitten te wachten en dan op dinsdag ineens alle kopij tegelijk krijgen'.

'Carl overdrijft een beetje', zei Jan en zuchtte, 'maar hij heeft geen ongelijk. Kijk...'

Hij opende een la en liet Hans een A4 zien met het briefhoofd van drukkerij Brouwer. Er stonden

data op met een bedrag er achter. Duizend gulden, tweeduizend gulden, een enkele keer vijf duizend.

'Wat is dat?' vroeg Hans

'Dat is perswacht'

Het klonk nogal militair, maar dat kon het niet zijn. Gelukkig kon je aan Jan dingen vragen, zonder dat hij concludeerde dat je dom was.

'Wat betekent perswacht?'

'Dat wij te laat aanleveren. Wij moeten dinsdag om acht uur alles in Delft bij drukkerij Brouwer hebben en zij beginnen dan te drukken. Er is een marge, maar als we om tien uur nog niet geleverd hebben betalen we duizend gulden per uur perswacht.'

Hans had wel eens – vanwege zijn geringe technische belangstelling met grote tegenzin - een drukpers gezien. Die dingen kostten vele miljoenen en moesten bijna 24 uur per dag draaien om zichzelf rendabel te maken. Duizend gulden voor een uur stilstand leek schappelijk.

'Ja, dat kan natuurlijk gebeuren,' zei hij, 'hoeveel is het per jaar, zo'n beetje?'

'O, vorig jaar honderdvierduizend'. Jan wist het uit zijn hoofd. Dat gaf aan dat het belangrijk was.

'Dat is wel veel, dus gemiddeld twee uur per week perswacht'.

Jan knikte.

'Is er dan niet iets mis met de planning, als we er

zo vaak overheen komen?'

Jan legde uit dat er een marge van twee uur zat tussen de deadline van de redactie en het tijdstip waarop Brouwer echt moest beginnen met het werk. Maar die marge had de drukkerij zelf nodig om eventuele pech op te vangen, zoals papierbreuk of andere malheur.

'En bijna elke week pakken WIJ die twee uur. Dat kost dan weliswaar nog niks maar het is wel riskant. Want als Brouwer pech heeft bij de productie is er geen enkele marge meer en verzuipt de krant. En dan ligt het blad woensdag nergens in de winkel.'

'Hoe vaak gebeurt dat?'

'Nooit, als wij het kunnen voorkomen. Brouwer kan vaak nog wel iets omgooien en een extra pers inzetten. Maar het is wel riskant.'

'En de perswacht, die krijgen we voor onze kiezen als we meer dan twee uur te laat zijn?'

'Klopt', knikte Jan.

'Dus we zijn gemiddeld zo'n vier uur te laat. De twee uur marge die we van Brouwer afpakken en de twee uur perswacht?'

'Ja, zo is het. Ik heb Joop er al een paar keer op gewezen. En hij doet zijn best hoor..'

Jan was geen klaagtype en hij hield er niet van om anderen te bekladden. Zwijgend dronken ze hun koffie.

'Weet je wat het is', vervolgde Jan na enige tijd,

'Joop is een deadline werker, dat heeft hij altijd al gehad. Ook toen hij in den Haag zat. Joop was altijd aan de late kant. Zacht uitgedrukt.'

Hans wist het, Joop van Tijn's gewoonte om in zijn tijd als Haagse verslaggever op het allerallerlaatste moment artikelen telefonisch door te bellen was in het hele bedrijf bekend.

'Ja, maar nu doet hij de eindredactie. En als die de planning niet aanhoudt dan is het eind natuurlijk zoek.'

Jan knikte.

'En wat doen jullie er aan?'

'Wij van de productie laten de krant nooit verzuipen natuurlijk. We lossen het zo goed mogelijk op. Kijk', zei Jan, 'Joop weet dat er een marge van twee uur is en hij vindt het onzin dat die marge naar de drukker gaat. Dat is tijd die hij liever zelf gebruikt. Dus dat pakt hij erbij. En dan gaat hij daar vaak overheen. Zo zit hij gewoon in elkaar. En wij laten de krant niet verzuipen.'

Het beeld was duidelijk.

'Jullie probleem is dat je gewoon geen stok achter de deur hebt', zei Hans concluderend, 'eigenlijk zou je een keer gewoon de zaak op z'n beloop moeten laten. Dan ligt het blad maar niet woensdag in de winkel. Als dat een keer gebeurt piept Joop wel anders.'

'Ja, maar dat doen wij niet', zei Jan met stemverheffing. Hij keek Hans aan alsof die iets

zeer onbetamelijks had voorgesteld.

'Nee, dat begrijp ik', zei Hans, 'maar je wordt er wel op aangesproken. Want die perswacht komt op jouw budget, neem ik aan. Het gaat niet van het redactiebudget af.'

'Nee, wij betalen het'.

'Mag ik een kopie van die rekening van Brouwer?' vroeg Hans, 'ik zal het toch eens ter sprake brengen in het overleg met Theo Bouwman, Rinus en Joop. Want dit is echt zonde van het geld. Een ton per jaar!'

4. Het Kerstnummer (1988)

'Ha, daar is Hans met de drank.' Joop zag grijs van uitputting, maar was opgelucht dat de klus geklaard was.

Eindredactrice Diny van de Manakker had ergens twintig champagneglaasjes vandaan getoverd en stond glimlachend klaar om hem te helpen. Met z'n allen keken ze toe hoe Hans voorzichtig het dunne ijzerdraad van de kurk draaide tot het hem te veel werd en hij eraan trok.

In één keer was de kurk bevrijd en die schoot regelrecht op Rinus Ferdinandusse af, die hem op de borst opving en achteruit wankelde, als een aangeschoten cowboy. Iedereen lachte, die Rinus! 'Sorry!' riep Hans, maar Rinus wuifde het weg. 'Laat mij maar even helpen, mijn vader was een wijnhandelaar.'

Jan de Loor, de kleine beweeglijke corrector die altijd in de clinch lag met Dorothea Meijer's Lezersservice-teksten, begon de volgende fles te openen, terwijl Hans een aantal glaasjes vulde en Diny ze wegbracht.

'Taittinger Champagne, je hebt wel smaak,' zei Jan waarderend.

Hans vertelde hem niet dat hij directie-secretaresse Corry Spits de flessen had laten bestellen.

'Doe jij aan het eind van het jaar nog iets in de richting van Rinus?' had hij Theo Bouwman

gevraagd. 'Al die advertentieteksten die hij voor VN schrijft, daar past toch wel een gebaar bij.' 'O ja,' zei Theo, 'een Glenfiddich voor Rinus. En een Laphroaig voor Joop.'

'Wat zeg je?' Theo spelde de namen en Hans begreep dat het dure whisky's waren.

Hij ging ze zelf kopen bij de slijter en toen hij de woorden voorlas van het papiertje, overviel hem even de angst dat Theo hem een poets bakte en hem niet-bestaande dranken liet kopen.

Net zoiets als de map met zoekgeraakte stukken waar vroeger nieuwe bankbedienden voor op pad werden gestuurd.

Maar na een moment van paniek zag hij dat de slijter naar zijn specialiteitenkast liep, er twee flessen uithaalde en vroeg: 'Zal ik ze als cadeau verpakken?'

'Ja graag,' zei Hans en liet ze per interne post bezorgen.

Zo'n fles met een dankbaar speechje overhandigen, dat zat niet in zijn palet. Rinus had met een bedankje gereageerd, Joop liep daarvoor te ver achter op zijn dagschema.

'Ik vind dat jij de toast moet doen, Hans,' zei Joop nu tegen hem.

'Ho, momentje, ze hebben nog niet allemaal een glas.'

En toen Jan de Loor het laatste glas gevuld had en Diny het had gegeven aan Hans Labordus, de

besnorde vormgever, knikte hij Hans toe.
'Op een goed 1989!' riep Hans haastig terwijl hij
zijn glas omhoog stak.
Het was de enige tekst die bij hem opkwam.
Het was te weinig voor een toast, hij wist het.
Joop vulde geroutineerd
aan: 'Iedereen bedankt voor de inspanning in de
afgelopen dagen. Het is een goed nummer
geworden, dat de wereld zal veroveren! Op Vrij
Nederland!'
Het hoeragevoel opwekken, dat moest hij nog
leren, besepte Hans.

5. Bezuinigen (1988)

Inleiding: Eind 1988 besluit de directie dat het zo niet verder kan met Vrij Nederland en het bedrijf. Er komt een 'Plan '89' een plan om de resultaten van de uitgeverij met bijna 3.5 miljoen gulden te verbeteren.

Dat zou moeten gebeuren door budgetbeperkingen en het schrappen van 15 arbeidsplaatsen, ruim 10% van het dienstverlenend personeel. Samen zou dat 1.5 miljoen gulden opleveren, waardoor de overheadkosten behoorlijk terugliepen. De overige 2.0 miljoen zou moeten komen uit verkleining van de redactie van VN en het zoeken naar een andere, goedkopere, productievorm. En dat laatste zou het best kunnen door de vorm van Vrij Nederland te veranderen. Het bestond nu uit de krant, de kleurenbijlage (die eigenlijk niet zo mocht heten, de redactie verkoos kleurkatern) en de aparte boekenbijlage. Als je die samen kon voegen tot één magazine, dan scheelde dat gauw één tot anderhalf miljoen gulden per jaar. Maar zo'n magazine was het laatste wat de redactie en de hoofdredactie wilden.

'En, is het al duidelijk wat er voorgesteld gaat worden?' vroeg Rinus enkele weken later tijdens de maandelijkse bijeenkomst die hij en Joop met Hans hadden. Eigenlijk was de hoofdredactie aan

zet om aan te geven op welke manier zij de besparingen wilden bereiken die in Plan 89 waren aangegeven. Maar Rinus noch Joop had iets van zich laten horen en Rinus verkoos nu net te doen alsof het iets was dat het bedrijf zou voorstellen en waar de redactie dan ja of nee tegen kon zeggen,

'Dat weten we nog niet', zei Hans, 'dat hangt natuurlijk vooral van jullie af. Ik heb een werkgroepje gevormd dat allerlei varianten uitrekt. Als de redactie nou ook een groepje heeft dat ideeën opgooit over mogelijke varianten van het blad die van redactie-kant acceptabel zijn, dan rekenen wij die graag voor jullie uit.'

'Dus je bent al aan het rekenen?' zei Joop.

Er zat spanning in de lucht.

Joop had altijd een aimabele houding en een glimlach om de mond, klaar om een opborrelende lach los te laten.

Maar nu keek hij ernstig.

Rinus' leven was met Vrij Nederland verbonden, maar dat van Joop evenzeer. Zij waren de ouders van het blad en verdedigden het door dik en dun. Het kind kon geen kwaad doen en het moest ook geen kwaad gedaan worden.

'En wat zijn behalve dat magazine de andere mogelijkheden?' Rinus wilde het graag vriendelijk houden.

'Het schrappen van de boekenbijlage. Dat scheelt

negen ton.'

'Is dat de Piet Piryns-variant?'²

'Niet helemaal', zei Hans, 'Piet wil twee boekenpagina's toevoegen aan de krant en de bijlage schrappen. Dan hou je 8 ton besparing over. Ook mooi, maar dan moet je toch nog wel fors op de redactie bezuinigen.'

'Ook niet goed dus', zei Rinus, 'kom dan maar op met wat jullie het beste idee vinden'.

'Tja, dat is toch al met al het idee van een totaal-magazine. Alle drie de onderdelen in één magazine. Dat is spectaculair nieuw, en vooral het advertentiebedrijf is er enthousiast over.

Je hebt dan niet meer de discussie met adverteerders over hoeveel procent van de abonnees de krant leest, hoeveel het kleurkatern, hoeveel de Boekenbijlage. Het is één geheel. En het scheelt enorm in de kosten.'

'Maar?' vroeg Rinus, die Hans' gezichtsuitdrukking scherp in de gaten hield.

'Maar het kan riskant zijn bij de lezerswerving.'

2 Piet Piryns, redacteur Vrij Nederland. Hij was de enige Vlaming in de Vrij Nederland-redactie, een bleke dikke man met een rond kindergezicht waarin droeve ogen. Hij sprak met een diepe bas, zijn hele torso dreunde mee. De sombere Belg noemde Hans hem altijd in gedachten, want als hij Piet tegenkwam in café de Engelbewaarder maakte die altijd een wat ontheemde, melancholieke indruk. Nederland lag hem duidelijk niet.

We hebben wat onderzoek gedaan en alhoewel veel lezers het prima zouden vinden als VN een magazine werd, zijn er net zoveel die het een slecht idee vinden.

Bij 'magazine' denken zij aan oppervlakkige glossy bladen en dat kunnen zij niet rijmen met Vrij Nederland. Je loopt dus kans dat vooral de oudere abonnees denken 'dit is mijn blad niet meer' en weglopen.'

'Minstens twintigduizend', zei Joop met grote stelligheid, 'een magazine dat moeten we nooit van onze levensdagen doen. Dat is de dood in de pot.'

'Nou, dat zal wel meevallen, een procent of 7 van de abonnees zei dat ze het een reden zouden vinden om op te zeggen. Dat komt neer op pakweg 4000 van de 60.000 abonnees.'

'Twintigduizend, ik geef het je op een briefje'. Voor Joop was het een gruwelijk vooruitzicht, zijn krant als magazine, dat was overduidelijk. 'En wat is je eigen voorkeur nu al met al?' vroeg Rinus.

'Dat is niet van belang', zei Hans, 'wat mij betreft kan alles. En als jullie het echt niet willen is er een alternatief, het Groene-model. Je offert elk jaar een redacteur en een paar pagina's, dan kan het blad op een zacht pitje zeker nog zo'n tien jaar verder. Met dezelfde formule. Net zoals de Groene. Als dát jullie keus is zal ik het in alle

standen steunen. Ook al heeft het niet mijn eigen voorkeur'.

Hans liet Joop en Rinus peinzend achter. Hij vroeg zich af of ze met zijn tweeën verder zouden discussiëren. Maar hij wist eigenlijk wel dat zeker Joop weer snel aan het werk zouden gaan. Het nummer van volgende week slokte al zijn aandacht op, de cijfers waarmee de uitgever langs kwam verdwenen daardoor snel naar de achtergrond. En Rinus zou alleen achterblijven en zijn zorgen verwerken in de volgende aflevering van zijn wekelijkse rubriek Douwe Trant.

6. Hoezo Magazine? (1) (1989)

Na eindeloze discussies tussen directie en de redactie van Vrij Nederland volgt een arbitrage, waarbij de directie gelijk krijgt en het plan wordt doorgedrukt om de drie delen van Vrij Nederland samen te voegen tot één magazine. Dat wordt dan wel op aandringen van de redactie een Jumbo-magazine van 28 bij 36 cm. Het blad blijft zo qua formaat nog het dichtst bij de oude krant.

Op zeer vertrouwelijke basis had Hans twee stukken ontvangen waarin Rinus en Joop uitlegden wat ze met het nieuwe magazine wilden.

Het kwam eigenlijk neer op een verhuis-schema van de krant, het kleurkatern en de boekenbijlage naar de 88 pagina's van het nieuwe blad. Geen nieuwe elementen, behalve dat de boekenbijlage nu de Republiek der Letteren zou gaan heten. Mooie titel, vond Hans, en hij was blij dat er tenminste voortgang zat in de redactionele planning van de overgang naar het Magazine. Maar plotseling was Joop van Tijn verdwenen, ziek thuis.

Officieel ziek meldden de redacteuren van Vrij Nederland zich vrijwel nooit, want Rinus was van mening dat je het redacteurschap eigenlijk niet kon zien als een dienstverband.

Je was niet 8 uur per dag redacteur, je was

redacteur voor het leven, 24 uur per dag en de hele week door. Ook als je ziek was bleef je redacteur en je ziek melden had dus geen zin. Af en toe drong Connie Boekhout, de personeelsfunctionaris, er wel op aan dat een redacteur die langdurig geblesseerd was in de ziektewet plaats zou nemen, zodat het bedrijf compensatie zou krijgen voor de gemiste werkdagen. Ook Hans had al een paar keer gewezen op de stevige bedragen die het bedrijf ontgingen als journalisten zich niet ziek meldden. Dan deed Rinus het een korte tijd braaf. Maar Joop in de ziektewet, dat ging te ver. Hij verbleef thuis en het was Hans niet duidelijk wat er aan de hand was. Was Joop in een depressie geraakt bij het uitwerken van het verhuisplan? Dat leek niet onwaarschijnlijk, gezien zijn grote liefde voor de krant. Maar misschien was hij wel gewoon overwerkt geraakt. Na het voltooien van het Kerstnummer 1988 ging Hans mee voor het traditionele etentje met de eindredactie. Hij zat tegenover Joop die eruit zag alsof hij elk moment van vermoeidheid kon omvallen. Toch slaagde hij er nog in de hele tafel te vermaken. 'Ik kreeg van de week een telefoontje van de organisator van de Grote Toneelprijs,' zei Joop

'hij wilde dat ik in de jury ging zitten. Hij zei, we hebben een mooie jury bedacht: Ed van Thijn, Philip van Tijn, Joop van Tijn en Patijn.'

De tafel lachte en Hans lachte mee.

'Ja,' zei Joop, 'zo reageerde ik ook. Maar nu hang ik voor het bijwonen van een dozijn toneelstukken. Wanneer zal ik eens leren me te vervelen?'

En nu was hij misschien door zijn hoeven gezakt. Rinus hield zich op de vlakte, toen Hans er naar vroeg. 'Het komt wel goed', zei hij, en nam intussen Joop's taken waar naast zijn eigen drukke werk als hoofdredacteur en rubriekenschrijver.

Het hinderde Hans wel dat hij geen enkel middel had om erachter te komen wat zich in de boezem van de redactie afspeelde. Een aantal van de redacteurs kende hij uit het café en uit de tijd dat hij in de Ondernemingsraad zat. Maar bij hen stiekem informeren wat er aan de hand was met Joop gaf geen pas. Als uitgever moest hij afstand houden van de redactie.

Hij hoopte in stilte dat Theo Bouwman die op de Raamgracht dichterbij in de buurt van Rinus en Joop zat en weinig last had van dit soort scrupules er wel achter zou komen.

Maar ook Theo kreeg de informatie niet los. Ze konden alleen maar hopen dat Joop tijdig tot de conclusie zou komen dat er aan het magazine

niet te ontkomen viel, en terug zou komen om dat
blad tot stand te brengen.

7. Hoezo Magazine? (2) (1989)

'Een broedende kip moet je niet storen,' zei Hans tegen

Bouke Walstra, het hoofd van de advertentiewerving, als die weer eens vroeg of er nu eindelijk vorderingen waren in het redactionele concept. Alhoewel de arbitragecommissie 1 juli 1989 als datum had vastgesteld waarop de redactie een plan moest hebben en alhoewel er overeenstemming was over de vorm van het magazine, bleef het stil in de redactionele hoek.

Om de redactie niet al te zwaar onder druk te zetten, hadden Theo Bouwman en Hans voorgesteld dat het nieuwe magazine op 1 april 1990 gepresenteerd zou worden.

Maar in september 1989 liet de redactie weten meer tijd nodig te hebben. Hun voorstel was om het magazine uit te brengen bij de viering van het vijftigjarig jubileum van VN, in week 36 van 1990.

Eind augustus, begin september was dat.

'We redden het niet,' zei Joop van Tijn met een heftig knikkende Rinus naast zich, 'jullie hebben geen idee hoeveel organisatie dat vergt en hoeveel gesprekken. En we moeten ook nog elke week een krant maken. Met minder mensen.'

'Wat zijn jullie bezwaren tegen september 1990?' vroeg Hans, 'Dat is maar een paar maanden later.'

Zoveel scheelt dat toch niet? Als we het nieuwe magazine in april presenteren, hebben we twee momenten om wat lawaai rondom Vrij Nederland te maken. Nieuw nieuw nieuw in april en jubileumacties in september. Als de introductie in april wat tegenvalt, krijgen we in september een herkansing.'

'Ik begrijp het,' zei Rinus, 'maar het lukt ons niet.'
'Hebben jullie überhaupt al een opzet voor het magazine met de redactie besproken?' vroeg Hans.

'We zijn ermee bezig,' zei Joop vaag.

8. Het Jumbo Magazine! (1990)

Na 2 jaar discussie veranderde Vrij Nederland in 1990 van een blad in drie gedeelten (krant, kleurkatern en boekenbijlage) naar een kleurrijk Jumbomagazine van 36 bij 28 centimeter. Eigenlijk was het een bezuinigingsmaatregel, noodzakelijk geworden door de teruglopende oplage van het blad (van 115.000 in 1981 naar 69.000 in 1990). De productie van één magazine was aanzienlijk goedkoper dan drie afzonderlijke onderdelen. Voor de redactie was het een enorme stap: het opgeven van de krant deed veel pijn. En niemand wist of het nieuwe magazine zou aanslaan.

Vandaag, 5 september 1990, een week na de 50ste verjaardag van het blad zou VN voor het eerst uitkomen als Jumbo-magazine.

De vorige week was geruisloos afscheid genomen van het oude VN. Het blad was jarig, het was opgericht op 31 augustus 1940, de verjaardag van koningin Wilhelmina. Maar het vijftigjarig bestaan werd pas volgende week gevierd.

De krant zag er moe en afgeleefd uit, met onderwerpen als 'Nederland slijt' en 'De ongelijke strijd van de stofzuiger tegen de mijt'.

Op een binnenpagina werd uitgelegd dat het nummer van volgende week in een nieuw

handzaam tijdschriftenformaat zou verschijnen. 'In het huidige jargon ook wel 'magazine-formaat' genoemd', schreef de redactie met tegenzin. De Boekenbijlage van Carel Peeters en Beatrijs Ritsema zag eruit als elke week: vol degelijke analyses en recensies voor de serieuze boekenliefhebber.

Het kleurkatern zoals de kleurenbijlage al 13 jaar hardnekkig genoemd werd was gewijd aan 'Overleven. Het halve bestaan van een nierpatiënt'. Ook al geen opwekkend onderwerp. Hans had het nummer zonder te lezen in een map gelegd, iets om te bewaren voor de oude dag. Het komende magazine slokte al zijn tijd op. De drukoplage was drastisch verhoogd, en ook de omvang. Het blad zou – omdat het tegelijk diende als jubileumnummer - meer pagina's tellen dan de standaard 88, en er waren zoveel advertentiepagina's binnengestroomd dat de omvang steeds verder was toegenomen. 'Ze geilen echt op dat grote formaat', zei advertentiechef Bouke Walstra, 'de advertenties knallen eruit, het zijn bijna affiches'. Uiteindelijk was Hans uitgekomen op 128 pagina's.

Drukkerij Brouwer had gewaarschuwd dat bij meer dan 120 pagina's het magazine misschien te dik zou worden voor de nietjes, maar Joop van Tijn had het weggewuifd: groots en meeslepend

wilde hij leven!

Met een bang hart was Hans akkoord gegaan. Bij de productie van dinsdagavond op woensdagochtend kon er nog van alles mis gaan bij Brouwer. Papierbreuk kostte al gauw een paar uur, er kon ook bij het binden stagnatie ontstaan. En dat nietje!

Maar gelukkig had hij langzamerhand genoeg ervaring om te weten dat er altijd oplossingen gevonden konden worden. Het belangrijkste was dat er voldoende exemplaren beschikbaar waren om distributeur Aldipress in staat te stellen de Randstad te bevoorraden. Dat moest op woensdagochtend vroeg gebeuren en hij had Jan Lanting gevraagd hem in elk geval even wakker te bellen als dat niet lukte.

Maar alles ging goed en toen Hans 's ochtends naar de hoofdredactie liep om ze te feliciteren zag hij dat ze geïnterviewd werden voor de televisie. Joop hield met een brede lach het blad omhoog voor de camera.

'Ja, ik wil' stond veelbetekenend in grote zwarte letters op het witte omslag.

Toen 's middags het feest begon in de Beurs van Berlage, waren er niet alleen veel mensen uit de culturele bladen- en reclame-wereld, maar ook ferme stapels van het nieuwe magazine, dat gretig werd opgepakt en bekeken..

In de grote zaal gonsden de gesprekken. Joop en

Rinus genoten zo te zien van de belangstelling. Weg waren de bedenkingen, weg was de tegenzin.

Het magazine had ook hen aangenaam verrast en vormgeefster Charlotte Fischer had gezorgd voor een ruim ogende lay-out. Zij kon een blad er zo laten uitzien dat je nooit meer aan andere mogelijkheden dacht.

Obers liepen rond met hapjes en glazen wijn.

Voor de pils moest je bij de bar zijn en daar stond Hans dus. Een lange, aimabel ogende en keurig in het pak gestoken heer voegde zich bij hem, terwijl hij wachtte op zijn glas. Ze bleven even naast elkaar staan terwijl ze hun eerste slok namen. Ze keken naar een ijssculptuur die in het midden van de zaal was opgesteld, omgeven door bloemen en planten. De sculptuur weerkaatste het licht van de lampen, maar was toch duidelijk een afbeelding van het logo VN.

'Wat een leuk idee', zei de statige heer, 'zo'n ijssculptuur'. Hij boog zich naar Hans voorover en keek hem belangstellend aan.

'Ja, 'zei Hans aarzelend. 'Maar ik weet niet of een smeltend logo nu wel zo'n goed symbool is.'

De heer liet een geamuseerde glimlach zien en wandelde van hem weg. In de menigte liep Hans Henk Oonk tegen het lijf. Henk was een ervaren advertentieverkoper die tot zijn verdriet op de sportbladen gezet was. Zelf was hij beter

ingevoerd in het culturele leven en zwom hier dan ook in de menigte rond als een vis in het water. 'Heb je die Dröge al ergens gezien?' vroeg Hans. Henk had eerder die week opgevangen dat Gert-Jan Dröge, de society-reporter van Haagse Post langs zou komen op de receptie. Hij had een rubriek waarin op droge toon iedereen te kakken werd gezet die zich liet zien op voorname feesten en partijen. Omdat HP de concurrent was mocht verwacht worden dat zijn stukje over deze VN-bijeenkomst vileiner dan ooit zou zijn.

'Ik zag je zojuist met hem staan praten!' zei Henk verbaasd. 'Die lange man!'

Het maakte Hans' humeur er niet beter op, dat hij Dröge geholpen had aan een aardige quote. Een troost was dat omgekeerd Dröge vrijwel zeker niet wist wie hij was, het had z'n voordelen een uitgever in de coulissen te zijn.

Een tijdlang wandelde Hans rond in de menigte, zag Theo Bouwman opgewonden van de ene coterie naar de andere springen en Rinus en Joop tezamen de pers te woord staan.

Hij besloot dat hij gemist kon worden. De spanningen van de afgelopen jaren, weken en dagen vielen van hem af, hij voelde nu pas hoe moe hij eigenlijk was.

Het was een vredige nazomeravond en op het terras van het beursrestaurant zaten enkele tientallen toeristen te genieten van het mooie

weer.

Hans liet zich in een nog vrijstaande rieten stoel zakken en bestelde een biertje. Een gezette gestalte naast hem boog zich naar hem toe en zei met lijzige stem: 'Die vormgeving, die is niet geweldig...'

Ron Kaal maakte zich op voor een college. De wanhoop sloeg bij Hans toe. Ron was hoofdredacteur geweest van Filmfan en Haagse Post, en hij was ervan overtuigd dat hij in zijn ronde kale hoofd alles had opgeborgen wat er te weten viel van tijdschriften maken. En meestal vond hij wat hij aan tijdschriften onder ogen kreeg niks. Vanachter zijn brillenglazen keek hij Hans nu van opzij aan, de ogen half geloken, de mond in een meewarige stand.

'Ron, ik ben nogal moe', zei Hans afwerend. Kaal keek hem twijfelend aan. Zo'n klacht zou hem normaal gesproken niet tegenhouden. Maar nu trok er na een paar seconden een gulle glimlach over zijn gezicht.

'Weet je', zei hij, 'ik had mijn twijfels over het plan om van VN een succesvol magazine te maken. Maar als iemand het kan ben jij het.'

Hij stond op, tikte Hans op de schouder en vertrok. Hans bleef verbaasd achter. Hoe kwam Ron op deze complimenteuze gedachte?

Maar Ron Kaal bleek gelijk te hebben. Het eerste nummer van Vrij Nederland had een losse verkoop van 73.434 exemplaren en als je de abonnees meetelde kwam de totale oplage in die week uit boven de 120.000 in plaats van de 69.000 van de week daarvoor.

Natuurlijk was die eerste verkoop extra hoog omdat veel afgehaakte losse kopers en abonnees kennis wilde maken met het nieuwe blad.

Zij die daarna besloten VN weer te gaan lezen kochten het in de gebruikelijke frequentie: één keer per 3 á 4 weken.

De cijfers daalden dus weer, maar bleven toch op een hoger niveau hangen. De oplage in het vierde kwartaal van 1990 steeg dan ook met ruim 20.000 naar 90.200.

De mist van treurigheid en doem die jarenlang om het blad hing, trok op en geleidelijk begon het magazine de trots van de redactie te worden.

Na vijf jaar het onderwerp geweest te zijn van monkelende stukken in de kranten moest iedereen nu toegeven dat Vrij Nederland weer toonaangevend was.

Ook het bedrijf was tevreden, men had moeten inkrimpen en bezuinigen, maar de redactie had meegedaan en kijk nu eens naar het resultaat: een prachtblad dat 8 ton goedkoper was, een toestroom van lezers en een enorme stijging van de advertentie-inkomsten, de adverteerders waren

gek op het blad. Vrij Nederland maakte weer winst!

Te midden van het gejubel over het succes van het nieuwe VN, was Hans de enige die er niet echt van kon genieten.

Over de stijging van de losse verkoop had hij een theorie: lezers die in de afgelopen jaren automatisch bepaalde gedeelten van het blad oversloegen omdat zij erop uitgekeken waren, kwamen zo'n rubriek of column nu weer tegen op een andere plek of in een nieuw magazine-jasje, maakten opnieuw kennis en raakten opnieuw verslingerd.

Maar over enige tijd zou zich de geschiedenis herhalen. Het blad was qua formule eigenlijk niet veranderd, dus vroeg of laat zouden de krachten die geleid hadden tot de eerdere daling van alle opiniebladen (ook HP, ook De Tijd, ook Elsevier) opnieuw gaan optreden.

Het bleef dus zaak er bij de hoofdredactie op aan te dringen na te denken over inhoudelijke vernieuwingen. Maar het hoofd van de hoofdredactie stond daar in deze succestijd niet naar en hij hield zijn bange voorgevoelens voorlopig voor zich.

9. Hoofdredacteur! (1991)

Het succes van het magazine was voor Rinus reden een kleine stap terug te doen en het hoofdredacteurschap te delen met Joop van Tijn. Voortaan werd Joop de belangrijkste gesprekspartner voor uitgever Hans.

Joop van Tijn was na zijn benoeming tot 'acting' hoofdredacteur blijven zitten in het kleine kamertje dat hij op de VN-redactie verdieping had, een deur naast die van Rinus. Hans vond dat een aardig gebaar tegenover Rinus, het zou een al te pontificale overgang geweest zijn als hij verhuisd was naar Rinus' royale hoofdredactionele kamer en Rinus had moeten verhuizen naar Joop's kloostercel.

Het zou net zoiets geweest zijn als je oude vader of moeder naar een kamer in een verzorgingshuis brengen, vanuit een grote, met meubels en herinneringen volgebouwde flat.

Rinus en zijn hoekkamer met uitzicht op zowel de Kloveniersburgwal als de Raamgracht waren in de afgelopen 22 jaar onafscheidelijk geraakt, alsook zijn vergadertafel die altijd vol bladen en kranten lag.

Misschien was het uit tactische overwegingen dat Joop was blijven zitten waar hij zat.

Rinus in dat kleine hokje zou vermoedelijk de houding aangenomen hebben van 'ik weet dat ik

niks meer te zeggen heb, en ik weet dat ik dat zelf heb voorgesteld, maar...'

Zo'n onderdogpositie was Rinus favoriete aanvalshouding had Hans gemerkt uit de vele briefjes die hij had ontvangen en die zo begonnen. De stroom was gestopt en eigenlijk miste hij het. Rinus klaagde wel veel, maar zocht in elk geval contact.

Joop was altijd zo druk bezig dat hij daar nooit aan toe kwam. Maandelijks gingen Hans en personeelsvrouw Connie Boekhout daarom bij hem langs. Hij was dan altijd aan de telefoon, maar maakte een breed gebaar naar de twee stoelen die voor zijn bureau stonden.

Zo ook deze keer. 'Ogenblik', zei hij, de hand even op het spreekgedeelte van de telefoon leggend. Connie en Hans gingen zitten en keken naar het portret van Soekarno dat achter Joop aan de muur hing.

'Nee... nee...' zei Joop, 'over drie weken. Goed!' Hij legde de hoorn neer die onmiddellijk weer begon te rinkelen. Joop had elke dag volgepland met afspraken, maar door alle telefonische contacten liep hij 's ochtends al een uur achter en holde zo de hele dag achter zichzelf aan.

Hij was nu een klein jaar hoofdredacteur en de achterstand werd eerder groter dan kleiner.

'Joop,' zei hij in de hoorn, met het stemgeluid dat veel vrouwenharten sneller had doen kloppen.

Terwijl ze zaten te wachten tot Joop zijn gesprek afgerond had, realiseerde Hans zich dat het eigenlijk vreemd was dat hij en Connie altijd op bezoek gingen bij de hoofdredacteur en nooit omgekeerd. Maar het was de enige manier om Joop te pakken te krijgen, afspraken op Hans' kamer zou hij altijd op het laatste moment verontschuldigend afzeggen.

'En?' zei Joop, de hoorn neerlegend. Hij bladerde in zijn agenda en pende er een notitie in. Joop schreef met een dikke vulpen en gebruikte een geheel eigen, bruin-paarsige kleur inkt. Als hij met vakantie was stuurde hij Hans altijd een ansichtkaart met een paar woorden erop die nauwelijks te ontcijferen waren. Uit de Balearen was onlangs nog het bericht gekomen:

'Beste Hans, Telkens dacht ik, was ik maar als hij, en kroop ik 's avonds maar achter de computer om persoonlijke brieven te schrijven. Nu dan maar: Misschien is moment het je te weten dat ik het werken met je, voorzover dat vankant, prettiger en efficiënter vind dan ik je pand van weinig kennis had gedankt.'

De laatste zin was door het ruimtegebrek op de ansichtkaart bijna onleesbaar maar het klonk positief en Hans was er blij mee. Toen Joop hoofdredacteur werd en hij directeur, had hij Joop een brief geschreven om uit te leggen wat Joop

van hem verwachten kon: een dienstbare uitgever die zijn uiterste best zou doen te zorgen dat de productie en de verkoop van het blad zo goed mogelijk georganiseerd was. Een uitgever ook die de verantwoordelijkheid voor de inhoud volledig aan de hoofdredactie liet, maar omgekeerd verwachtte dat de hoofdredactie haar verantwoordelijkheid voor de formule van het blad nam. Ook in slechtere tijden. Deze ansichtkaart was Joop's late reactie.

10. Overleg en nog eens overleg (1991 en 1992)

'Dit is onze maandelijkse afspraak', zei Hans, 'Ik vertel hoe het er financieel bij staat, Connie Boekhout is mee voor eventuele personele kwesties, en aan het slot van de bijeenkomst vraag ik namens het advertentiebedrijf of er in de komende weken nog specials of bijzondere artikelen verschijnen waar zij naar adverteerders iets mee kunnen doen. En daar geeft de dienstdoende hoofdredacteur dan een heel vaag antwoord op. Heb jij het cijferstuk nog dat ik je opstuurde?'

'Eh, ja, ik moet dat ergens hebben', zei Joop.

'Ik heb een extra kopie meegebracht', zei Hans, wetend dat Joop cijferstukken altijd kwijt raakte, vermoedelijk in de prullenmand.

Het totale redactiebudget was 5 miljoen gulden per jaar, een enorm bedrag. Maar Hans had Joop al in het begin van zijn hoofdredacteurschap laten zien dat liefst 90% van dat bedrag al opgeslokt werd door de vaste dienstverbanden en de contracten met medewerkers.

Joop had dus maar 5 ton per jaar vrij te besteden aan het kopen van stukken en beeldmateriaal. En dat was een veel overzichtelijker bedrag.

Ze namen die cijfers door, en Hans probeerde Joop te laten zien dat het redactionele budget weer fors overschreden werd.

Wetend dat Joop nooit tevreden was totdat hij alle

grenzen van het acceptabele had afgetast was hij zo boerenslim geweest het redactionele budget in de begroting met een ton te verminderen. Zo kon Joop een ton overschrijden zonder dat het echt kwaad kon.

Intussen moest hij als uitgever wel blijven klagen, want anders kreeg de hoofdredacteur argwaan. Hij bleef dus hameren op de noodzaak van een zuinig beleid totdat Joop ineens iets inviel.

'Dat is waar ook. Ik kreeg van je marktonderzoeker, hoe heet hij ook weer. Die bleke man.'

'Tom van Veen.'

'Precies. Ik kreeg van hem een vragenlijst en daarop stonden ook allerlei vragen over rubrieken in Vrij Nederland. Of men die las en wat men ervan vond. Weet jij daarvan, van die enquêtes?'

Hans was verbaasd.

'Joop, dat doen we al ruim vijftien jaar, tweemaal per jaar ondervragen we een steekproef van abonnees over wat ze vinden van het blad. En daar worden ook de vaste rubrieken bij genoemd.' 'Daar is mij niets van bekend.' Joop klonk ineens afgemeten.

'Ik zal nog eens informeren,' zei Hans, 'maar je krijgt volgens mij al jaren en jaren van al die rapporten een kopie. En Tom stuurt altijd eerst naar iedereen de conceptvragenlijst op met het verzoek actuele vragen door te geven. Misschien

heb je ze gewoon weggelegd.'

Hij kon zien dat er in Joop's hoofd een klein lampje aanging bij het woord 'weggelegd'.

'Maar als jij die vragen geschrapt wilt hebben, dan halen we ze er uit,' zei Hans, 'De uitgeverij kan er niets mee doen. Het geeft de hoofdredacteur wat informatie over de vraag wat men wel of niet leest in het blad'.

Joop dacht even na. 'Dat wil ik eigenlijk niet weten', zei hij ten slotte, 'schrapp ze maar'.

Hans schreef op: Tom, vragen weg.

Het was typerend voor Joop's hoofdredacteurschap.

Rinus zou in alle standen ontkennen dat hij wilde weten wat de lezers van het blad vonden van de diverse rubrieken.

Maar Hans had geregeld gemerkt dat hij alle rapporten zorgvuldig doornam. Joop maakte Vrij Nederland niet voor een groep lezers, maar eigenlijk alleen voor Henk Hofland en enkele anderen wiens oordeel hij op prijs stelde.

Het was een sterk standpunt, dat Hans volledig kon billijken. Maar dan moest je wel bereid zijn de consequenties te trekken als minder lezers zich tot het blad aangetrokken voelde.

Toen kort na de start van het Jumbo-magazine de oplage tot boven de 100.000 steeg wilde de advertentieafdeling daar een persbericht aan wijden: Vrij Nederland in één klap van 69.000

naar meer dan 100.000!

Maar Hans had ervoor gekozen om er 90.000 van te maken. Dat was ook een stevige stijging maar makkelijker vast te houden als de oplage ooit weer ging zakken. Dat dat zou gaan gebeuren wist hij zeker: de formule van het blad was niet veranderd en als het effect van het nieuwe magazine-uiteindelijk was uitgewerkt, zou onherroepelijk de daling weer inzetten.

'Ik heb nog een puntje', zei Joop nu, 'Jan Fred van W. moet een extra periodiek krijgen. Hij heeft er weer een kind bij en het is armoe troef in huize W. Zijn vrouw kan natuurlijk niet werken met al dat kroost.'

'Waarom neemt iemand in godsnaam zes kinderen?' vroeg Hans.

'Dat is niet aan ons te beoordelen', zei Joop.

'Wel als dat een extra periodiek kost', zei Hans.

'Oké, je hebt een punt. Ik zeg ook wel eens tegen hem, leg er een knoop in. Maar dat helpt tot nu toe niet. Kan dat, een extra periodiek?'

Connie keek Hans aan en hij knikte.

'Het is jouw budget', zei hij, 'als jij vindt dat het nodig is dan doen we dat. Maar je moet je wel realiseren dat je dan minder overhoudt'.

'Natuurlijk, natuurlijk', zei Joop wegwerpend.

'Dan heb ik nog iets', begon Hans, 'We betalen nog steeds Anton Koolhaas' honorarium, terwijl hij al vijf jaar niet meer schrijft. Is dat niet wat

overdreven voor een freelancer?'

Koolhaas schreef voor Vrij Nederland toneelkritieken, maar was na een hartaanval, een hersenbloeding en een mislukte hernia-operatie al enkele jaren geleden afgehaakt.

Zowel Rinus als later Joop hadden het gênant gevonden zijn vaste maandelijks honorarium van een paar honderd gulden stop te zetten.

Dat gebeurde tenslotte ook niet toen tekenaar Yrrah overvallen werd door een jarenlang tekenaarsblock.

'Ik kan hem niet bellen om te zeggen dat de betaling stopt', zei Joop, 'dan hadden we het meteen moeten doen. Hij is trouwens doodziek. Ik beloof je, als hij overlijdt stoppen we ermee. Niet meteen. Na een paar maanden, als de pijn wat is gezakt, kan ik zijn vrouw bellen.'

'Maar hij zal toch wel een goed pensioen hebben?' zei Hans, 'hij is directeur geweest van de filmacademie! En die boeken van hem liepen toch ook goed?'

Koolhaas was   n van zijn favoriete schrijvers. Hij had ruim dertig verhalenbundels gepubliceerd waarin dieren een hoofdrol speelden, tragische vertellingen over wezens die niet wisten wat zij dachten en overvallen werden door hun instincten.

'Jawel, daar gaat het ook niet om. Ze hebben het geld ook niet echt nodig. Maar het is zo'n koud

gebaar. Als de tijd rijp is doe ik het.'

Hans knikte.

'Verder nog iets mee te delen over VN-plannen?

Dit ter wille van het advertentiebedrijf?'

Het advertentiebedrijf wilde altijd graag weten of er grote reportages of specials aan kwamen waar zij advertenties op zouden kunnen werven. En de redactie wilde dat nooit zeggen, uit vrees dat de concurrentie hen dan voor zou zijn. Hans stelde de vraag dan ook plichtmatig, zonder een antwoord te verwachten.

En Joop deed of hij nadacht.

'Iemand is bezig met een stuk over de politionele acties in Nederlands-Indië', zei hij. Als Hans en

hij bij elkaar waren dreven de Indische

onderwerpen soms naar boven. 'Maar daar

hebben Bouke ³ en Sikke natuurlijk niks aan. Is

dat trouwens een heikel onderwerp voor jouw

familie? Heeft iemand slechte dingen gedaan?'

Hij opende een bureaula alsof hij een dossier ging pakken en wierp een snelle blik opzij naar Hans.

'Hoezo?' vroeg deze.

'Er is een sergeant Vervoort in dat verhaal.'

'Nee hoor,' zei Hans met volstreekte zekerheid,

'mijn vader deed geen vlieg kwaad'.

Hij zag zijn vader voor zich, boekhouder in militair uniform.

3 Bouke Walstra en Sikke Bakker hadden de leiding van het advertentiebedrijf

'Is dat een psalm?' had een officier gevraagd toen zijn vader ooit voor de troep commando's had staan geven.

Daarna was hij overgeplaatst naar de militaire administratie, waar hij zich veel beter thuis voelde. Hij was een in de crisistijd werkloos geraakte boekhouder.

'Oké', zei Joop, 'dat is een pak van mijn hart.'

Hans realiseerde zich ineens dat Joop het meende en dat hij hem een kans had gegeven een onthulling over zijn familie tegen te spreken.

Joop mocht hem wel, kon hij concluderen.

'Nog een vraag van Sikke. Hij krijgt voortdurend aanvragen van reisorganisatoren die advertenties willen plaatsen voor reizen naar Zuid-Afrika.

Mandela is nu vrij, dus kan het volgens hem wel'.

Joop verviel in gepeins. Adverteren voor toerisme naar Zuid-Afrika was altijd taboe geweest in Vrij Nederland.

Maar de wereld werd steeds beter: na de Gorbatsjowse lente in Rusland en de val van de Berlijnse muur was nu Apartheid aan de beurt om te verdwijnen. Een kleine twee jaar geleden, op 11 februari 1990 kwam Nelson Mandela vrij. Ook Hans had voor de televisie gezeten om hem zijn eerste stappen buiten de gevangenis te zien zetten.

Een frêle 74-jarige, totaal anders dan de op een bokskampioen lijkende advocaat die 27 jaar

eerder gevangen was gezet. Maar Mandela had zijn krachten gespaard en was nu op weg de eerste zwarte president van Zuid-Afrika te worden.

'Ik weet het niet, Hans', zei Joop ten slotte. 'Het ziet er goed uit maar het kan elk moment nog mis gaan daar. Ik denk dat we advertenties pas moeten aannemen als de eerste algemene, niet-rationale verkiezingen zijn gehouden.'

'Oké', zei Hans, 'Zo houden we de druk op de ketel. Ik zal het Sikke doorgeven.'

Joop keek hem even wantrouwig aan. Was het denkbaar dat Hans een grapje maakte over de invloed die Vrij Nederland had op de politieke toekomst van Zuid-Afrika?

Maar Hans keek neutraal terug en de verdenking verdween.

'Zijn we klaar?' vroeg Connie.

Maar nu het formele deel van het gesprek voorbij was werd Joop spraakzaam en nam de tijd voor enkele anekdotes.

Lachend verlieten ze een kwartier later het hokje. Het was onmogelijk om niet te bezwijken onder Joop's charme. Hans had dan ook al enige tijd geleden besloten dat hij Joop maar één keer per maand zou bezoeken. Anders werd het te duur voor het bedrijf.

'Hij is echt hopeloos', zei Hans toen ze weer onderweg waren naar de Kloveniersburgwal waar

zijn kantoor was, 'het zal nooit tot hem doordringen dat het alweer kwart voor twaalf is. Dankzij het magazine werd het half twaalf, maar de tijd verstrijkt. Een paar jaar geleden dacht ik: ik ben de druppel die de steen uitholt. Maar langzamerhand denk ik dat Theo Bouwman gelijk krijgt: ik ben de steen!'

11. Duh dubbeldikke Vrij Nederland (1993)

'Ik ben niet goed in die dingen,' zei Joop. 'Ik hoor mezelf wel eens op de radio. Ik slik de helft van mijn woorden in.'

'En daardoor hoort iedereen direct dat jij het zegt,' probeerde Hans. Maar het was duidelijk dat Joop onder dit klusje uit wilde, zoveel bezwaren wierp hij op.

Het ging om het uitspreken van een reclamezinnetje voor het Kerstnummer van Vrij Nederland.

Het reclamebureau High Involvement had een minireclamefilmje gemaakt dat op een stationsperron speelde waar twee jonge mannen aan beide uiteinden van een bank zitten, de één een zakje eetwaar uitpakkend, de ander verdiept in Vrij Nederland.

Na enkele seconden vertrekt de Vrij Nederland-lezer en laat het blad achter. Om even later terug te keren en het toch op te pakken.

Op dat moment kantelt de bank en valt de jonge man aan het andere eind om terwijl zijn boterham in de lucht vliegt.

Zó zwaar was het tijdschrift. En dan moest de zin klinken: de dubbeldikke Vrij Nederland – nu in de winkel.

Joop van Tijn lag natuurlijk voor de hand als herkenbare stem voor dit spotje, maar nu hij niet wilde had reclameman Raymond Verwijk Hans

gevraagd. Raymond was een kleine man met korte bewegingen en een snelle glimlach die hij vast kon houden maar ook weer even snel kon laten verdwijnen. Het woord 'kwiek' paste op hem.

'Een luie bas' noemde Hans zelf altijd het geluid dat uit zijn mond kwam.

Hij reed met Raymond mee naar de studio en zat even later in een glazen hok met een enorme microfoon voor zich en een dubbele koptelefoon op het hoofd die hem geheel van de wereld isoleerde.

'Zeg maar even iets, Hans,' zei Raymonds stem door de koptelefoon, 'voor de technicus.'

'Eén...' zei Hans en schrok. De koptelefoon gaf hem zijn stem terug zoals hij die nog nooit gehoord had en hij realiseerde zich ineens: zo horen anderen mij.

Het was een revelatie. De stem was laag en klonk wat omzwachteld. Alsof er een dikke laag stof op zijn stembanden lag.

'Twee...' zei Hans en probeerde de stem wat meer helderheid en glans te geven. 'Twee, twa, tweu, twoeoe...'

Elke nuance die hij in zijn stem probeerde te leggen hoorde hij direct terug in de koptelefoon.

'Heb je 'm?' hoorde hij in de verte Raymond zeggen en hij zag de technicus knikken.

'Nou, probeer het maar, Hans.'

'De dubbeldikke Vrij Nederland nú in de winkel!' Hans legde er alle enthousiasme in die hij zonder gêne kon opbrengen.

Maar dat was juist niet wat Raymond wilde. Hij wilde iets heel anders.

En na een kwartier had de reclameman het voor elkaar: een op de allerlaagste toon van Hans' stembanden uitgesproken slagzin waaraan elke klemtoon ontbrak.

Zelfs bij 'nu in de winkel' mocht het woord 'nu' geen klemtoon krijgen.

'De dramatiek ligt juist in het ontbreken van het gejubel dat men verwacht te horen,' legde Raymond uit en toen hij een week later het spotje liet horen en zien op de redactie burelen klonk zowaar een klein applausje.

'De stem die jullie zo bekend voorkomt is die van Hans,' zei Joop breed glimlachend. 'Onze uitgever is geen moeite te veel.'

'En het kost niks,' zei Hans. 'Dit is het goedkoopste spotje ooit.'

Toen hij even later voorbij Joop liep, die zijn post aan het doornemen was, hoorde hij hem zachtjes op lage toon zeggen: 'Duh dubbeldikke Vrij Nederland.'

Joop wilde weten of hij ook zo laag kon komen als Hans!

Het voelde als een overwinning, wat natuurlijk nergens op sloeg.

12. Het gat in de hand (1994)

Joop van Tijn was - zoals iedereen die in Indië opgroeide - goed in onderhandelen over geldzaken en betaalde als hoofdredacteur nooit teveel voor fotomateriaal of individuele artikelen. Dat hij weinig administratieve aanleg had was en geldstromen niet zag komen en gaan behoorde tot de zwakkere kanten van zijn hoofdredacteurschap.

Ook privé had Joop van geldbesognes weinig kaas gegeten. Ik heb bij het schrijven van Het Bedrijf gearzeld of ik dit aspect van zijn persoonlijk leven zou beschrijven. Maar ik kon het toch niet weglaten. Het hoorde bij Joop en zelf was hij er openhartig over.

'Alles goed?' vroeg Jack van Dongen toen hij Hans' kamer binnenkwam.

Als liefhebber van Belgische bonbons werd hij elk jaar wat ronder.

Maar dat paste wel bij zijn kale Charlie Brown-hoofd.

Jack was controller van de Groep, een competente cijferaar die een schat aan gegevens over allerlei tijdschriften en boekenuitgeverijen in zijn hoofd had opgeslagen.

Hij had één onaangename eigenschap die hij deelde met veel administrateurs: hij maakte de indruk te genieten van slecht nieuws bij de

Weekbladpers of andere bedrijven en eindigde zijn verhaal daarover altijd met een vreugdeloos kakelend lachje.

'Niet zo geweldig,' zei Hans, om hem een plezier te doen.

Even later zaten ze aan Hans' ronde vergadertafel.

'Ja, het gaat om Joop. Joop van Tijn. Je weet, hij heeft een creditcard van het bedrijf.'

Hans knikte, hij had er zelf ook een.

'De rekeningen daarvan komen binnen bij de boekhouding en die betaalt ze. Joop moet aangeven welke bedragen privé zijn en wat de uitgaven zijn die hij als hoofdredacteur heeft gemaakt.'

'O god,' zei Hans. Hij had al een vermoeden welke richting deze conversatie uit zou gaan.

'Precies. Je kent Joop, die belooft van alles, maar heeft nergens tijd voor. En zo zijn die rekeningen in de loop van de tijd opgelopen. André heeft me er geregeld over aangesproken en dan bel ik Joop weer. En die belooft dan dat hij het direct zal doen.'

André Ter Hoeven, chef boekhouding van Weekbladpers Tijdschriften, hield niet van de slordigheid en zorgeloosheid die journalisten zich bij het opschrijven en indienen van hun declaraties permitteerden.

Geregeld was daarover bonje bij de kas van het

bedrijf.

'Om wat voor bedragen gaat het?' vroeg Hans.

Jack tuitte zijn lippen.

'Ongeveer een ton,' zei hij, 'het begon al in Theo Bouwman's tijd. Toen kreeg Joop z'n creditcard.

En jaarlijks kwam er wat bij.'

'Een ton?' schrok Hans. 100 000 gulden, dat was niet mis.

'Waarom weet ik daar niks van?' vroeg hij, 'ik ben nu al zes jaar uitgever!'

Inwendig vloekte hij: Theo had hem dit probleem moeten overdragen toen hij in 1993 vertrok naar de VNU..

'Ja, sorry. Dat is zo gegroeid. Ik was een soort vertrouwenspersoon voor Joop. En hij bezwoer me dat hij het zou oplossen.'

'En die ton, waaruit bestaat die dan?'

Jack haalde een papier uit zijn borstzak.

'Dit zijn voorlopige cijfers,' zei hij, 'het kan iets hoger uitpakken. Niet lager, hoger.'

Hans las:

American Express f 38 000

Oude belastingschuld (door WP betaald) f 26 000

Lening stichting BSB f 40 000

Kasvoorschot f 1 000

totaal f 105 000

'Wat is die lening van de stichting BSB?' vroeg Hans. 'Ik weet wat BSB is, Stichting Bijzonder Sociale Belangen. Maar waarom heeft Joop er een schuld aan?'

De stichting was opgericht om werknemers te helpen die in grote financiële problemen zaten, wist hij.

Maar Joop verdiende een goed salaris.

'Dat bedrag dateert van de vorige keer dat we Joops schulden saneerden,' zei Jack, 'hij zou dat in een paar jaar afbetalen. Maar daar is nooit wat van gekomen.'

'En die American Express-rekening, hoeveel daarvan is privé?'

Jack wikte en woog.

'Ik heb ernaar gekeken,' zei hij, 'en ik schat dat ongeveer 10 000 gulden declarabel is.'

'Dus privé is het 28 000 gulden,' concludeerde Hans, 'niet gering. Maar als we die declarabele tien mille eraf trekken hou je dus een schuld van 95 000 aan het bedrijf over. Mama mia.'

'Ja,' zei Jack, 'en er wordt al elke maand 2200 gulden van Joops salaris ingehouden om een belastingaanslag te betalen die een paar maanden geleden binnenkwam. Daar zit hij tot december aan vast.' Het was nu september 1994.

'Wat zie jij als oplossing?' vroeg Hans.

'Tja, weer saneren,' zei Jack. 'Ik zit in de stichting BSB en kan dat wel regelen. Het grote probleem

is: hoe krijgt Joop het ooit afbetaald?'

'Ik vind het buitengewoon vervelend me met je privé zaken te bemoeien,' zei Hans, 'maar ik ontkom er niet aan. Bij de boekhouding is bekend dat je zo'n 38 000 gulden met de creditcard hebt betaald, maar al jaren geen tijd hebt om aan te geven wat daarvan privé is en wat zakelijk. Zo geef je toch een slecht voorbeeld?'

Hij voelde zich niet lekker in de rol van boeteprediker, maar Joop leek daar geen probleem mee te hebben.

'Je hebt volkomen gelijk,' gaf hij moeiteloos toe, 'ik ben chaotisch. In mijn privé zaken, dan.'

Hij nam het papier dat Hans hem had overhandigd nog eens door.

'Ja, die belastingschuld, dat klopt. Dat komt door een paar schnabbels van vroeger. Je krijgt het geld op je rekening en een paar jaar later volgt er ineens een belastingaanslag. Ik wist niet wat ik zag! Gelukkig konden Theo Bouwman en Jack van Dongen helpen.'

'Maar het was natuurlijk de bedoeling dat je die schuld zou afbetalen.'

'Jazeker, jazeker. Heb ik dat niet gedaan, dan? Er gaat elke maand een bedrag van mijn salaris af.'

'Ja, dat is een nieuwe belastingaanslag, die betaal

je met zo'n 2000 per maand.'

'Wat moet er gebeuren, denk je?'

'Daar heb ik het al met Jack over gehad. De Stichting BSB kan alle schulden overnemen. Dan krijg je in elk geval niet meer André Ter Hoeven op je dak.'

Joop knikte. 'Ja, dat is wel gênant,' gaf hij toe, 'de boekhouding weet verdikkeme méér van mijn schulden dan ikzelf.'

Even keken ze elkaar aan en de absurditeit van de situatie drong tot hen door.

Onwillekeurig brak bij Hans een lach door, die zich op Joop overplante. Het was ook onzin om er al te dramatisch over te doen.

'Maar goed,' hernam Hans toen ze uitgelachen waren, 'de stichting kan je schulden overnemen. Bij elkaar 95 000 gulden. De vraag is: zie je kans om die schuld binnen een redelijke tijd, een paar jaar, af te lossen? En liefst geen nieuwe meer te maken. Want dan krijg je weer André achter je aan.' 'Hmm.' Joop verviel in gepeins. Maar ineens lichtte zijn gezicht op.

'Ik kan mijn VPRO-inkomsten rechtstreeks naar de Weekbladpers overboeken,' zei hij, 'de Welingelichte Kringen.'

Welingelichte Kringen was de enige schnabbel die hij zich als hoofdredacteur nog veroorloofde, een wekelijks radiodiscussieprogramma waarin Joop en een paar vaste journalistieke kompanen

enkele politici aan de tand voelden en zo mogelijk een kies trokken.

'Wat levert dat nog op, heden ten dage?' vroeg Hans.

'O, 4000 gulden per maand. Meen ik.'

'Maar daar moet nog belasting van af?'

'Geen idee. Ik dacht dat het er al af was.'

'Maar als je dat bedrag in de kas van BSB stort, heb je dan nog genoeg over om van te leven?'

Hij zag Joop denken: dan gebruik ik toch mijn creditcard? Maar hij sprak het niet uit.

Uiteindelijk, na een maand, was alles rond. De stichting BSB nam de schulden over, Joop beloofde te kunnen leven van netto 2500 gulden en zou dan na tweeënhalf jaar schuldvrij zijn.

'Hoor ik hier ooit nog iets van?' vroeg Hans aan Jack van Dongen.

Die schudde het hoofd. 'Nee, het is nu een privézaak tussen Joop en de stichting,' zei hij, 'zolang Joop geen nieuwe toeren uithaalt met zijn creditcard zit je goed.'

'Wat zijn we toch een heerlijk bedrijf,' zei Hans tevreden. Hij zond Joop een briefje om hem te feliciteren met de goede afloop en besloot: 'Doe me een lol en neem een andere creditcard voor je privé-uitgaven.'

Joop schreef nooit brieven terug.

Maar toen hij in de winter een week naar een Canarisch eiland ging ontving Hans een

ansichtkaart met een paar regels tekst, met een dikke pen geschreven in de bruine inkt die hij altijd gebruikte.

'Kan je dit lezen?' vroeg hij Maja.

'Apprecieert' staat hier,' zei ze na lange bestudering. 'De rest kan ik niet lezen.'

13. VN Document (1994 – 1995)

Gerard van Westerloo was bij Hans op bezoek gekomen met een idee.

'Ik krijg vaak van lezers te horen dat ze de lange reportages missen,' zei hij. Gerard had een rond gezicht met daarboven een warrige zwarte haardos. Zijn opgetrokken wenkbrauwen gaven zijn gezicht een uitdrukking van permanente verbazing, die trouwens snel kon omslaan in opperste verontwaardiging. Gerard had een korte lont, was Hans' indruk, maar dat kwam mogelijk door zijn houding van permanente oplettendheid.

'Ik mis die stukken ook,' gaf Hans toe.

Toen in 1978 Vrij Nederland, dat destijds op krantformaat verscheen, een wekelijkse kleurenbijlage kreeg, begon de glorie tijd van Van Westerloo als journalist.

Een nieuw genre creëerde hij, de geschreven documentaire. Gerard met zijn jonge collega's, Elma Verhey, Margalith Kleijwegt en Elma Draaijer namen een onderwerp bij de kop en zoomden dan in tot ze het kleinste detail hadden belicht.

Stuk voor stuk werden het reportages waar een socioloog eer mee zou hebben ingelegd en op had kunnen afstuderen.

'Joop heeft een keer gezegd dat er in het nieuwe Magazine tweemaal per jaar nog een grote reportage gemaakt kon worden,' vervolgde

Gerard, 'maar in de praktijk komt er niets van.'
'Ja, zo'n magazine vult zich met vaste onderdelen,' zei Hans, 'en jouw verhalen hebben minstens 20 pagina's nodig.'

Gerard knikte. 'Daarom vroeg ik me af,' zei hij, 'of er niet ruimte is voor een documentaireblad. Maandelijks is misschien wat te veel van het goede, maar een kwartaalblad zou kunnen.'

'Heb je al onderwerpen?' zei Hans om tijd te winnen. Intussen dacht hij koortsachtig na: een documentaireblad, het was misschien wel een idee. Maar wat waren de risico's?

'Volendamse vrouwen maken schoon,' zei Gerard. 'Je weet, ik woon daar in de buurt en ik ken een hele familie van Volendammers die in Amsterdam de huizen van de rijken schoonmaken. De een beveelt de ander aan en zo is die hele familie aan de slag gekomen in de grachtengordel en in Amsterdam-Zuid. En ze weten dus alles over het leven van al de mensen waar ze wekelijks komen schoonmaken. Zo heb je hier in Volendam dus een kring mensen die je alles kan vertellen over de Amsterdamse elite. Dat vind ik fascinerend, de ene kring die alles weet van de andere. Maar omgekeerd niets. Dat lijkt me een goed onderwerp. Als ik ze aan de praat krijg, tenminste.'

Bij het volgende gesprek, een week later, had Hans berekeningen gemaakt.

'Het zou kunnen,' zei hij. 'Een blad van een pagina of 60 is kostendekkend als we er 20 000 van kunnen verkopen. Ik weet hoe arbeidsintensief je werkt, dus ik heb de redactiekosten hoog ingeschat.' Hij liet de begroting zien.

Gerard tuitte de lippen.

'Het is krap, maar met wat goede wil moet het lukken.'

'En ik denk dat we het moeten presenteren als een Vrij Nederland special,' vervolgde Hans.

Hij zag Gerard van kleur verschieten.

'O nee,' zei hij.

'De bekendheid van jouw reportages zijn gekoppeld aan Vrij Nederland,' betoogde Hans, 'dus als je er het VN-logo op zet, heb je al meteen de goede aandacht. Hoe dacht je het te noemen?'

'Gewoon: Document.'

Hans draaide in zijn hoofd de naam om en om.

'Lijkt me een goed idee. VN Document.'

Gerard leek niet overtuigd, maar hield zich in.

'Dan kunnen we het best een afspraak maken met Joop,' zei Hans, 'om het een en ander te bespreken. We kunnen niet het VN-logo erop zetten zonder zijn akkoord.'

Gerards gelaatskleur werd wat donkerder.

'Eén ding,' zei hij, 'ik ben de hoofdredacteur van Document. Ik ga het niet onder Joop maken. We waarden elkaar zeer, maar onze journalistieke

aanpak verschilt.'

'Nee, natuurlijk niet,' suste Hans, 'we maken in het colofon duidelijk dat het een aparte uitgave is, los van de VN-redactie. Ik zal een plan maken voor een proefnummer. Dan kunnen we kijken wat het doet in de markt. Haalt het blad de 20 000 niet dan hebben we een probleem. Maar ik beloof je dat we dan toch nog een tweede nummer maken, om te kijken of een andere opzet beter werkt.'

Dankbaar vertrok Gerard, nagekeken door Hans. 'Daar heb ik moeite mee,' zei Joop van Tijn, toen Hans hem belde over het plan van Gerard van Westerloo.

'Ik denk niet dat je het kan beschouwen als een concurrent van Vrij Nederland,' probeerde Hans te sussen, 'want die grote reportages heb je niet meer.'

'Dat is het punt niet. Ik wil dat Gerard eerst z'n 50% voor Vrij Nederland doet. Kijk, Theo Bouwman heeft het destijds bij het kleiner maken van de redactie allemaal wel leuk geregeld met een aantal redacteuren. Dat ze 50% voor VN blijven werken en de andere 50% kunnen gaan freelancen met subsidie. Maar ik moet nu steeds in de gaten houden dat we die 50% VN ook krijgen. Neem Igor Cornelissen, die zit ook in die regeling. Die stuurt nu zijn beste stukken naar Het Parool, en wij krijgen de afdankertjes.'

'Daar moeten we dan maar met z'n drieën over praten,' stelde Hans voor.

Een paar dagen later kreeg hij daar spijt van, want zoveel spanning als er tussen Joop en Gerard ontstond had hij nog nooit meegemaakt. Ze zaten in Joops kleine kantoorruimte, Joop achter het bureau, Hans en Gerard ervoor op kantinestoelen. 'Kijk, het is nu september '94,' begon Joop, 'en ik heb één stuk van je gehad dit hele jaar. Als je aan dat Document-blad begint, krijg ik dit jaar niks meer. Ik vind dat je eerst je verplichting tegenover Vrij Nederland moet vervullen en dan aan je eigen project kan beginnen.'

'Hoor eens, vanwege de 50%-regeling hoefde ik de eerste helft van dit jaar niet voor Vrij Nederland te werken,' verdedigde Van Westerloo zich. 'Je kan dus niet zeggen dat ik het hele jaar niks gedaan heb. De meter begon in juli te lopen en ik heb sindsdien één stuk geleverd en één is in de maak.'

Zo twistten ze een half uur, maar Joop viel niet te vermurwen.

Gerard stond op ontploffen, zag Hans en hij vroeg zich af wat er allemaal achter deze schermutseling zat.

De VN-redactie bestond uit verschillende fracties, wist hij, maar wie nu met wie door één deur kon en wie niet, dat wist hij niet.

Joop en Gerard in elk geval op dit moment niet,

zoveel was wel duidelijk.

'Ik denk dat ik maar een besluit moet nemen,' zei hij ten slotte. 'Joop heeft het recht zijn pond vlees op te eisen. Ik stel voor dat we pas met Document beginnen als Gerard zijn verplichtingen tegenover VN heeft vervuld. Begin volgend jaar dus.'

Gerard zweeg en haalde diep adem. Daarna knikte hij kortaf en vertrok zonder te groeten.

'Tjonge, wat een spanning,' zei Hans tegen Joop.

'Is er iets tussen jullie twee?'

'Niet meer dan anders,' antwoordde Joop neutraal. Zijn telefoon ging en terwijl hij opnam zwaaide hij naar Hans, die vervolgens weinig anders kon doen dan maar te vertrekken.

Hans verwachtte nooit meer iets van het project te horen, maar begin 1995 kwam Gerard langs. Hij had de begroting van Hans geaccepteerd en was alvast begonnen. Af en toe zond hij Hans een rekening van een fotograaf.

Geregeld informeerde Joop bij Hans hoe het stond met het project. 'Gerard heeft Kadir van Lohuizen ingeschakeld, hoor ik. Weet je wat hij hem betaalt?' En toen Hans het bedrag noemde: 'Véél te veel. Hij bederft zo de markt.'

Gerard had inderdaad geen goede reputatie als het ging om kostenbewaking maar tot Hans' verrassing hield hij zich aan het afgesproken

budget. De overschrijding was minimaal.

Op 15 maart 1995 verscheen VN Document. Het blad telde 56 pagina's op stevig papier. Twee grote fotoseries en één grote dieptereportage. Op pagina 17 begon Gerards eigen grote reportage over de aloude Drostefabriek aan het Spaarne van Haarlem. Gerard verbleef er liefst drie maanden en sprak met 60 werknemers van de 143.

'Voor de mensen met hun naam op de jas moet ik bij mevrouw Kamphuis zijn, de manager personeelszaken. En voor de mensen zonder naam bij mevrouw Vooges van de interne dienst. [...] Op de eerste lijst heet men Bruins, Bos of Blaauwboer. En op de tweede heet men Salmoune, Sertkaya of Mashour.'

Een echt ouderwets Gerard van Westerloo-verhaal, vol details over het fabrieksbestaan en met liefde geschreven. Het lag drie maanden in grote stapels in de tijdschriftenwinkels. (...)

'11 000 exemplaren zijn er verkocht van Document,' zei Arjen Peters, de Aldipress-vertegenwoordiger, enkele maanden later, 'wat was ook alweer de doelstelling?'

'20 000,' zei Hans geërgerd. Waarom wist Arjen dat getal niet?

'Ai, dat is jammer,' zei Arjen. Hij keek er meelevend bij.

'Het had heel wat erger gekund.' Hans dacht na. 'We hebben ook alleen in Vrij Nederland geadverteerd, misschien is dat te weinig geweest. Gerard is beloofd dat we in elk geval nog een tweede nummer maken,' zei hij. 'Misschien kunnen we er dan toch een advertentie in NRC en de Volkskrant aan wagen. Als het dan wel lukt de 20 000 te halen, weten we in elk geval dat het haalbaar is. Dan hebben we alleen nog een kostenprobleem, want die advertenties zijn eigenlijk te duur voor een kwartaalblad.'

Hij zond Gerard de verkoopcijfers en offerde de mogelijkheid van een tweede uitgave van Document, maar nu met wat meer reclame. Gerards reactie was mat en na enkele weken liet hij weten dat het wat hem betrof niet meer hoefde, een tweede nummer.

Hans kon het zich wel voorstellen. Gerard had vermoedelijk verwacht dat zijn blad een bestseller zou worden, met juichende reacties van lezers en collega-journalisten: eindelijk weer een goed lang verhaal.

Het uitblijven van die reacties en de teleurstellende verkoopcijfers hadden zijn enthousiasme gesloopt.

'De belofte blijft staan,' zei Hans, 'dat verhaal dat je wilde schrijven over die Volendamse werksters in Oud-Zuid leek me zeer de moeite waard.'

'Ik zal erover denken,' zei Gerard. Maar het kwam

er nooit meer van.

En pas veel jaren later, in 2009, toen hij met Van Westerloo per e-mail herinneringen ophaalde ten behoeve van het derde deel van Het Bedrijf kreeg Hans zicht op wat daar achter zat.

Gerard mailde:

'Zoals je je misschien herinnert was er sprake van om, na de tegenvallende verkoop van het eerste nummer, het tweede nummer in coproductie te gaan maken met Nijgh en Van Ditmar, waar met name Vic van de Reijt nogal enthousiast over was.

Hij kwam aan met het idee om bij elk nummer een cd'tje in te pakken of zoiets, kortom, typisch Vic. Ik sprak erover met hem en met een van zijn redacteurs wiens naam ik nu vergeten ben en die nu al lang niet meer bij de club werkt.

Op een dag schoot die redacteur mij aan en hij vertelde mij dat hij, achter mijn rug om, bezoek gehad had van Joop.

En dat Joop bij die gelegenheid (zonder dat ik er dus van wist) zijn veto uitgesproken had over voortzetting van de Document-onderneming.

Ik heb op dat eigenste moment besloten om ermee op te houden. Als VN (ik heb het dus over de redactie) er niet achter stond, dan had het niet de minste zin om ermee door te gaan.

Daarna is het van de Volendamse werksters

inderdaad niet meer gekomen.'

Hans was verbijsterd. Van Gerards overleg met Nijgh had hij nooit gehoord en de actie van Joop van Tijn was hem ook niet bekend. Hij schreef terug – met terugwerkende kracht alsnog boos – :

'Wie ooit het plan bedacht zou hebben om Document samen met Nijgh te gaan doen weet ik niet en ik begrijp het ook niet.

Ik was degene die dit soort dingen besliste en ik zou het plan direct verworpen hebben.

Want boekenuitgevers zijn heel slecht in de verkoop van tijdschriften.

Aldipress, de bladendistributeur waar wij mee werkten bepaalt hoeveel exemplaren van zo'n blad in elke winkel komen te liggen. Daar hebben de winkels zelf niets over te zeggen en dat vinden ze prima, want alle onverkochte bladen worden teruggenomen.

Bij boeken ligt dat heel anders.

De boekenuitgever stuurt vertegenwoordigers naar de boekhandel om beleefd te vragen hoeveel exemplaren meneer wil bestellen. Dat zijn er nooit veel, want de boekhandel loopt dan het inkooprisico. Waarom heb jij of wie dan ook nooit met mij gesproken over dit onzalige plan? Als er godverju iemand bereikbaar was, dan was ik het wel: ik werkte zelfs zonder secretaresse omdat ik het idee had dat die geneigd zijn hun

baas te beschermen tegen onverwacht bezoek. En dat Joop zich er op deze manier mee bemoeid heeft wist ik ook niet, anders had ik hem daar zeker mee geconfronteerd. Zo zie je maar, hoe anders de werkelijkheid kan zijn dan wat je zelf ziet.'

Het liet Hans zelfs 14 jaar na dato niet met rust. Hoe kon dit alles gebeuren zonder dat hij er iets van had gemerkt? Hij was in die tijd (1995) al zo lang uitgever dat hij meende goed op de hoogte te zijn. Hij mailde Vic van de Reijt het verhaal van Gerard. Was het echt zo gebeurd? En Vic van de Reijt bevestigde Van Westerloos verhaal:

'Ik kreeg bezoek van Joop van Tijn 'vanwege een belangrijke kwestie'.

Dat was nogal wat, want normaal verwaardigde die zich nooit om het pand van Singel 262 te betreden.

Het kwam erop neer dat ik absoluut moest afzien van het uitgeven van Document, dat was een Vrij Nederland-aangelegenheid en daar moest ik buiten blijven.

Bovendien was het een typisch Gerard van Westerlooplan, die had in zijn naïviteit wel vaker rare ideeën.

Uiteraard was ik nogal verbaasd over dat optreden van Joop achter Gerards rug om, maar

*toen ik niks meer van Gerard hoorde, nam ik aan
dat hij intern tot de orde was geroepen.
Toen ik Gerard een tijd later weer eens
tegenkwam en hij mij vroeg waarom dat
Document-idee toch niet was doorgedaan, heb ik
hem over het hoge bezoek van Joop verteld.
Er kwam toen een begrijpende grijns op zijn
gezicht ('Jaja...' zal hij gezegd hebben).'*

14. Het eindspel (1995)

'Je hebt wel gelijk,' zei Joop van Tijn.

Hij was naar Hans' kamer gekomen, omdat hem dat meer privacygevoel gaf dan zijn eigen kleine kamer op de redactie, omgeven door meeluisterende oren.

Journalisten pikten overal waar ze konden hun informatie op en Joop zelf was daarvan een voorbeeld.

Hij was de vleesgeworden alertheid, grenzend aan achterdocht.

Verscholen achter de weerschijn van zijn brillenglazen keken zijn ogen voortdurend rond, op zoek naar aanwijzingen.

Aanwijzingen voor wat? Dat wist alleen Joop. En terwijl hij praatte en lachte en de ene anekdote na de andere serveerde, zag je hem bezig de binnenkomende informatiestroom te verwerken.

Hans was een open boek voor hem, en dat wisten ze allebei. Het stelde Joop gerust dat zijn uitgever weinig behendigheid had in het verbergen van informatie, en omdat Hans niets te verbergen had, waren ze allebei content met deze situatie.

In een laatste poging Joop zover te krijgen dat hij ging nadenken over de toekomst van VN, had Hans hem een uitvoerig memo geschreven.

In mei 1995 hadden ze het 'Vijftig jaar bovengronds'-jubileum van VN gevierd met een speciaal nummer van het blad, waarin een 'ABC

van de herinnering' was opgenomen, een lexicon van termen en onderwerpen die in de afgelopen vijftig jaar actueel waren geweest.

Van 'aanleunwoning' tot 'zondagsrust'.

Het blad was in een oplage van 500 000 exemplaren verspreid in de betere wijken van Nederland en aan de ontvangers werden gulhartige aanbiedingen gedaan voor een abonnement op het blad.

'Nog geen promille respons?' vroeg Hans een paar weken later vol ongeloof aan bladpromotor Egbert van Stekelenburg.

'Nog geen 500 abonnementen op 500 000?'

Het was een schokkende ervaring, want de jubileumaanbiedingen van vijf en tien jaar geleden hadden vele duizenden abonnees opgeleverd. En dat zelfs zonder zo'n enorme verspreiding.

Het werd tijd voor een ernstige brief aan Joop van Tijn. Hij rekende Joop voor dat de teruggang van Vrij Nederland niet te stuiten leek, en dat het hoog tijd werd dat de hoofdredacteur daarvan de consequenties overwoog. Tot zijn vreugde belde Joop op om een afspraak te maken.

'Kijk, als jullie ervoor kiezen om de huidige formule en het uiterlijk te handhaven, dan zal ik dat in alle standen verdedigen,' zei Hans ter inleiding, 'maar de consequentie is dan wel dat er elk jaar iets bezuinigd zal moeten worden. Op de

dikte van het blad, op de redactie, op de diensten die het bedrijf levert. Het moet uit de lengte of uit de breedte en we kunnen niet van Voetbal International verwachten dat ze VN subsidiëren.'

'Hmm,' zei Joop, 'waarom eigenlijk niet?'

'Die discussie hebben we in de jaren zeventig al gehad, bij de vraag wat het primaat van VN inhield. Dat weet je toch nog wel?'

Joop knikte, maar Hans zag dat hij niet op de hoogte was.

'We hebben toen een opstand bij Voetbal International voorkomen door af te spreken dat elk blad z'n eigen broek moest ophouden. Alleen in noodsituaties, als het echt niet anders kon, dan zouden de andere bladen hun winst moeten opofferen om VN te redden. Maar dat is de huidige situatie natuurlijk niet. Met wat bezuinigen kan je Vrij Nederland nog jaren en jaren voortzetten. Maar wil je dat? Lezersverlies omzetten in een kleinere redactie en minder pagina's? Of kies je toch voor een succesvol voortbestaan?'

'En wat houdt dat dan in?' Joops achterdocht vlamde direct op.

'Dat je je verantwoordelijkheid als hoofdredacteur neemt en plannen gaat maken voor een formule die meer lezers aanspreekt. Misschien is een facelift al voldoende.'

'Maar we zijn net veranderd!' zei Joop gepijnigd.

'Dat was in september 1990, Joop, vijf jaar geleden. En die verandering was alleen cosmetisch, een overgang van krant naar magazine. En kijk eens wat dat al opleverde: een oplagestijging van zo'n 20 000 exemplaren! Die we daarna langzaam maar zeker zijn kwijtgeraakt.'

'Jawel, jawel.'

'Ik zeg niet dat je het hele blad om moet gooien. Maar een nieuwe lay-out scheelt al. Ik denk dat het succes van het magazine vooral veroorzaakt is doordat jullie met z'n allen in een nieuw huis zijn gaan wonen. De lezers keken en zagen rubrieken die zij al lang niet meer lazen nu in een nieuw jasje. En begonnen ze weer te lezen. En ontdekten dat Piet Grijs nog steeds de moeite waard was. Ik noem maar wat...'

'Ja, je kan gelijk hebben...' zei Joop. Of hij dat meende kon Hans niet zien, het kon ook een manier zijn om het onderwerp te beëindigen.

'Dat viel mee,' zei Hans tegen Connie Boekhout, de personeelsfunctionaris, toen Joop vertrokken was, 'het lijkt erop dat hij eindelijk overstag gaat.'

'Hmm,' zei Connie, ze leek niet overtuigd. Enkele weken later kreeg hij de kans af te tasten tot hoever Joops medewerking reikte.

Sail Amsterdam 1995 was begonnen en VN's reclamebureau High Involvement had een platbodem aan de wallenkant gehuurd waarop hun klanten onder het genot van hapjes en drankjes de tall ships voorbij konden zien gaan. Hans zag er verschillende commissarissen van de Weekbladers bij en Joop van Tijn stond hen routineus te entertainen.

'Heb je gezien hoe deze boot heet, waar we nu op staan?'

Raymond Verwijk, een van de partners van het bureau, stond zich te verkneukelen.

'Irene,' las Hans hardop en keek hem blanco aan.

'Irene, je weet wel,' zei Raymond, met de zichtbare wanhoop van iemand die een grap in duigen ziet vallen.

'O, Iréne,' herhaalde Hans, 'nu begrijp ik 'm.'

Niemand sprak erover maar iedereen wist dat Joop een relatie met Irene von Lippe-Biesterfeld had of had gehad.

'Joop was laatst nog bij ons,' vertelde Raymond, 'en Thérèse bracht ons koffie. Je weet, Thérèse is een mooie meid.'

Hans knikte, het secretariaat van High Involvement was opvallend fraai bevrouwd.

'Heel competent ook, trouwens,' vervolgde Raymond om niet al te vrouwonvriendelijk te lijken. 'Maar goed, ze loopt de kamer uit en Joop kijkt me aan en doet...'

Hij stak zijn tong een centimeter uit de mond en liet die snel heen en weer gaan. Een slangentongetje. Het was een vreemd ontuchtig gebaar, obsceen bijna.

'Joop?' vroeg Hans.

'Ja, Joop,' bevestigde Raymond en liet het nog eens zien.

Hans haalde zijn schouders op en wiste de herinnering snel weg.

Hij had Joop iets te vragen.

'Nu ik je toch zie,' zei hij even later en was blij onmiddellijk Joops aandacht te krijgen. 'Zou het niet een idee zijn om in de zomer één keer een dubbelnummer te maken? Dat scheelt behoorlijk in kosten.'

'Een weekje overslaan?' vroeg Joop met weersin.

'Dat kan toch niet, Hans. We zijn een opinie-wéekblad, we kunnen ons niet permitteren om er een week niet te zijn.'

'Het kerstnummer is ook altijd voor twee weken,' probeerde Hans nog.

'Ja, oké. Maar in zo'n tijd gebeurt er ook echt niks. Zelfs een wereldoorlog werd dan even gestopt.'

'Dan niet,' zei Hans, 'het was maar een idee.'

Joop vond het toch kennelijk wat sneu en zei verzoenend: 'Kijk, als het nou een ton zou schelen...'

'Dat is het precies, Joop, het scheelt een ton aan

druk- en verzendkosten.'

'Ach, daar is Menco. Moet ik even spreken.' Joop wist niet hoe snel hij moest vertrekken.

Hans keek hem na. Hij had niet verwacht dat Joop meteen bereid zou zijn een nummer in te leveren. Dat hij de mogelijkheid niet op voorhand geheel uitsloot, mits het zou gaan om een substantiële besparing, was nieuws. Zou Joop inderdaad langzamerhand omgaan?

Er volgden nog drie gesprekken, met tussenpozen van enkele weken. Hans kwam er telkens opgewekt vandaan.

Joop gaf steeds meer prijs over de problemen die hij had en de eeuwige tijdnood waar hij in moest werken.

Voorzichtig liet hij ook weten voortdurend te moeten laveren tussen fracties in de redactie die met elkaar overhoop lagen.

'Het lijkt wel alsof hij bang is voor zijn eigen redactie,' zei Connie Boekhout na de vierde bijeenkomst.

'Ja,' zei Hans, 'hij is net zo bang voor hen als zij voor hem.'

Hij herinnerde zich een kerstborrel, enkele jaren geleden waar hij in een gesprek belandde met redacteuren Ingrid Harms en Elma Verhey. Of hij niet eens iets kon doen aan de machiavellistische

aanpak van Joop, die iedereen wantrouwde en voortdurend mensen tegen elkaar opzette. Ze waren aangeschoten en ook Hans voelde de alcohol door zijn bloedbaan jagen. Maar hij hield vol: als je bezwaar hebt tegen de hoofdredacteur, waarom maak je daar dan niet een punt van in de redactievergadering? Jullie hebben als redactie de macht, kijk maar in het redactiestatuut. Als uitgever heb ik me te houden aan de scheiding van redactie en commercie. Terwijl hij het betoogde zag hij dat ze het niet zouden doen, de hoofdredacteur belagen.. En nu bleek dat – omgekeerd – ook Joop eigenlijk niet tegen zijn redacteurs en zijn secretariaat durfde te zeggen wat hij van ze vond. Misschien zou het helpen als hij een verslag maakte van de afgelopen vier gesprekken. Want Joop zou nooit iets op papier zetten Die avond ging hij ervoor zitten en schreef een uitvoerige samenvatting van wat hij zich herinnerde van de gesprekken met Joop.

'Uit de gesprekken die we hadden heb ik het volgende afgeleid (for the record: dit zijn MIJN conclusies en formuleringen):

** Een deel van de VN-redacteurs levert niet de kwaliteit en de kwantiteit die van een redacteur verwacht mag worden. Je hebt bij een aantal van hen niet het gevoel dat je hen kan oppeppen tot*

een betere prestatie.

** De eindredactie is qua omvang voldoende, maar mist kwaliteit.*

** Het redactiesecretariaat verleent zijn diensten eerder als gunst dan als verplichting.*

Jouw beschrijving van de situatie verraste Connie en mij niet echt. Je hebt de grootste 'afdeling' van het bedrijf te beheren (redactie, vormgeving, correctoren, secretariaat), en daarnaast fungeer je ook als hoofdredacteur, eindredacteur en schrijver van dragende artikelen.

Als zo'n 'afdeling' goed in elkaar steekt en voortreffelijk loopt is het nog wel allemaal te combineren. Maar als de bezetting kwalitatief zwakke plekken heeft kom je tijd tekort om daar echt wat aan te doen en worden de problemen steeds groter.

Voordat je actie gaat ondernemen is het heel belangrijk dat je weet wat je wilt bereiken, en in welke stappen. M.i. zou de volgorde kunnen zijn:

Fase 1:

1. Redactie duidelijk maken dat je niet tevreden bent over de prestaties en daar een aantal redactieleden in de komende maanden over zal aanspreken.

2. Met het redactiesecretariaat spreken en

uitleggen dat er een meer dienstbare opstelling moet komen.'

Tot diep in de nacht tikte hij verder. Fase 2 behelsde een plan dat Joop zou moeten maken over de bezetting die hij nodig had, de redacteuren die hij liever kwijt wilde en de taakverdeling die hem als hoofdredacteur meer tijd zou geven. En Fase 3 zou de uitvoering van dat plan zijn, met alle steun van de uitgever. Hij stuurde het stuk naar de privéadressen van Joop en Rinus, om elke kans uit te sluiten dat het in handen van het secretariaat of erger nog, een redactielid zou komen.

De volgende avond om een uur of elf ging de telefoon. Het was Joop.

'Ik kom net thuis,' zei hij, 'en vind je brief. Het is goed opgeschreven, daar niet van. Maar bovenaan staat: "cc Rinus Ferdinandusse". Betekent dit dat je Rinus ook een exemplaar hebt gestuurd?'

'Ja, dat heb ik inderdaad.'

'Is dat nog terug te halen?'

'Nou, nee. Ik heb het op de post gedaan, naar zijn privéadres.'

'Hoe kun je dat nou doen, Hans?'

'Jullie zijn toch nog steeds samen hoofdredacteur?'

Ik heb er geen seconde bij stilgestaan dat Rinus niet zou mogen weten wat wij bespreken.'

Hij liet een korte lach los, zoals altijd als hij

verrast was.

'Ik kan er niet om lachen,' zei Joop verstoord. 'Je hebt geen flauw idee wat je doet. Rinus is de vijfde colonne. Achter mijn rug trekt hij nog aan allerlei touwtjes.'

'Ik kan me dat niet voorstellen,' zei Hans halfhartig.

Rinus had na de benoeming van zijn vriend Joop tot medehoofdredacteur een stap teruggedaan en beperkte zich voornamelijk tot het schrijven van zijn rubriek 'Gedachten op dinsdagochtend'.

Maar natuurlijk was het wel typisch Rinus om hier en daar een woord van goedkeuring of afkeuring te laten vallen, teneinde de besluitvorming van de groep te beïnvloeden. Zo stak hij nu eenmaal in elkaar. Joop moest daar toch tegen kunnen?

'Ik heb voor alle duidelijkheid in het begin nog vermeld dat het stuk mijn persoonlijke samenvatting is,' probeerde hij nog. 'Je kan het allemaal ontkennen.'

'Nou, je wordt bedankt,' zei Joop en hing op.

Het was het eind van de openhartige gesprekken. Hans probeerde ook niet om nog nieuwe afspraken te maken.

Joop en hij kwamen maandelijks bijeen voor de lopende zaken, zoals ze dat al jaren deden. Maar over de toekomst van Vrij Nederland werd gezwegen. Dat was iets tussen Joop en de

volgende uitgever, vond Hans.

Hij had beseft dat het tijd werd om op te stappen.

In 1988 bij de start van zijn uitgeversschap had hij al met Theo Bouwman afgesproken dat hij het 5 jaar zou doen.

Het werden er uiteindelijk 8. Maar nu was het echt genoeg geweest. Met zijn andere bladen (Opzij, onze Wereld, Ons Amsterdam en Psychologie Magazine) ging het goed. Tijd om afscheid te nemen.

15. Welingelichte Kringen (1997)

'Wat aardig van je om te bemiddelen,' zei Joop. Er waren al enkele maanden berichten geweest over het radioprogramma Welingelichte Kringen. Elke vrijdagmiddag van vier tot vijf uur zond de VPRO het uit. Joop van Tijn was de aimabele gespreksleider van een gezelschap dat bestond uit Piet Grijs, Harry van Wijnen, geregeld ook Rinus Ferdinandusse of Hofland en één of twee gasten uit de politiek of actualiteit.

Het uurtje begon altijd met een licht hakkend uitgesproken column van Piet Grijs, waarbij je Joop geregeld hoorde grinniken.

Daarna gingen de deelnemers elkaar en de gasten verbaal te lijf, vingen elkaar vliegen af en vermaakten zich zo te horen kostelijk.

De uitzending vond live plaats vanuit de kunstenaarssociëteit Arti et Amicitiae aan het Rokin te Amsterdam, en de leden van die sociëteit waren verwoede biljarters.

Het geluid van tegen elkaar ketsende biljartballen werd in de loop van de jaren het kenmerkende geluidsdecor van Welingelichte Kringen en combineerde goed met Joops geregeld opborrelende lach.

Samen relativeerden ze de discussies tot wat ze feitelijk ook waren: borreltafelpraat. Met zeer goed geïnformeerde borrelaars.

Al enkele decennia vond dit groepsgesprek elke

week plaats en het bericht dat het zou stoppen kwam dan ook als een donderslag bij heldere hemel. De leiding van de VPRO- radio moest bezuinigen en wilde dat het programma vanaf 1997 uitgezonden zou worden vanuit studio Amstel, 500 meter verwijderd van Arti.

Daar waren technische faciliteiten beschikbaar en hoefde dus geen rekening betaald te worden voor een wekelijks naar Arti uitrukkende technische ploeg van de NOB. Maar dat was niet genoeg, er zou ook bezuinigd moeten worden op de honoraria.

Het team van Welingelichte Kringen reageerde afwijzend: men was te zeer gehecht aan Arti en de biljartballen om dat te willen vervangen door een sfeerloze omgeving zoals de radiostudio.

Radiohoofdredacteur Arend Jan Heerma van Voss was meermalen naar Arti gekomen om voor en na de uitzending met Joop te overleggen, en het team had aangeboden elk 100 gulden van hun honorarium af te doen, en de borrelhapjes zelf te betalen. Maar dat was te weinig en er was geen compromis bereikt.

In januari 1997 werd 2 weken lang geen uitzending gemaakt, tot Arend Jan een tijdelijke oplossing bedacht: tot juni van het jaar kon het programma nog vanuit Arti gemaakt worden.

Daarna zou het stoppen.

Oud-redacteur van VN Gerard van Westerloo had

over de moeizame onderhandelingen een stuk geschreven in de Volkskrant en naar aanleiding daarvan had Hans de VPRO-hoofdredacteur een brief gestuurd.

Hij kende Arend Jan uit de tijd dat de uitgave van de Haagse Post door de Weekbladpers werd verzorgd en de altijd droefgeestig ogende jurist gekozen was tot hoofdredacteur.

Tenerife, 23 februari 1997

Beste Arend Jan,

Uit het krantenbericht van Gerard van Westerloo begreep ik dat er bezuinigd moest worden op het programma en dat de makkelijkste methode lag in een verandering van locatie: van Arti naar de Amstel-studio. Omdat dat voor Joop niet bespreekbaar was en jullie elkaars flexibiliteit verkeerd inschatten was het eindresultaat een breuk. Dankzij jouw brainwave om tot de zomer door te gaan op de oude voet is er nu een chique oplossing gevonden, een dood op termijn.

Maar ongetwijfeld heb je die uitweg ook bedacht om tijd te winnen voor een betere oplossing en hopelijk wordt er al gewerkt aan een nieuw contact met de programmamakers.

Als dat niet het geval is kan ik misschien helpen. Ik heb in de afgelopen 8 jaar geregeld met Joop van Tijn te maken gehad. Hij is voortdurend bezig met het bakken van nieuws, maar (zoals

elke goede kok) erg gehecht aan zijn oude pannen. Joop is heel conservatief in de verpakking van wat hij doet. Nieuws is zijn vak en daar gaat al zijn aandacht naar uit. De extra inspanning die een nieuwe vormgeving zou vergen is hem altijd te veel. Ik denk dat je daarop gestuit bent met je voorstel om de opnames te verplaatsen naar de studio. Joop is gehecht aan Arti en kan zich niet voorstellen dat het programma ook best ergens anders gemaakt kan worden. Hij vindt het (denk ik) ook onzinnig om daarover te moeten nadenken. Verder speelt enig vedettendom natuurlijk een rol en voor Joop geldt ook dat hij van nature erg argwanend is. Als oud-hoofdredacteur van VN-concurrent Haagse Post ben jij natuurlijk verdacht en hij zal makkelijk aannemen dat het van meet af aan je bedoeling is geweest het programma de nek om te draaien. Kortom, je had het niet makkelijk en het kon moeilijk anders lopen dan het liep. Als beide partijen dat willen denk ik dat het best mogelijk moet zijn om de breuk te herstellen en het programma verder te laten gaan. Als jij dat ook vindt maar nog zit te twijfelen over de vraag hoe de onderhandelingen te heropenen, kan ik misschien van dienst zijn als intermediair. Zie maar. Mocht je je dat afvragen: met Joop van Tijn heb

ik over dit onderwerp geen contact gehad, het is mijn eigen initiatief.

Groeten,

Hans Vervoort

Half maart kreeg hij antwoord van een teleurgestelde Arend Jan Heerma van Voss die niet kon begrijpen dat Joop en zijn clubje geen millimeter wilden wijken en dat er ook geen bereidheid was om wat honorarium in te leveren in ruil voor het mogen blijven in Arti.

'Ik heb vele keren vruchteloos zijn aandacht proberen te vestigen op achterhaalde begrippen als gelijkheid, rechtvaardigheid en solidariteit, Oud-Links, kortom.' (...) 'Dergelijke gegevens spraken onze Joop in het geheel niet aan, omdat de hele VPRO-radio hem – krachtig samengevat – geen bal kon schelen, behalve vrijdag van 4 tot 5.'

Joop verdiende royaal 2000 gulden per week als presentator van het programma, maar wilde geen genoeg nemen met 1300 gulden, meldde Arend Jan bitter. En dat terwijl bezuinigen absoluut noodzakelijk was.

Zelf had hij alle medewerkers in vaste dienst verplicht om de nachtprogramma's van de VPRO voor hun rekening te nemen en Hans had hem inderdaad op een nacht beluisterd, plaatjes

draaiend uit de jaren zeventig.

Geen mens kon droeviger kijken dan de vroegkale Arend Jan Heerma van Voss, wist Hans, en als Joop daar niet gevoelig voor was moest er iets vreemds aan de hand zijn.

Hij probeerde Joop te bellen. Hans wist dat hij van Joop bij het redactiesecretariaat het eervolle predicaat 'altijd doorverbinden' had gekregen, maar desondanks was de hoofdredacteur moeilijk te bereiken, want eeuwig in telefonisch gesprek. Maar ditmaal was het onmogelijk, hoorde hij: Joop had een aandoening van de stembanden en was al enkele weken incommunicado.

Zou dat waar zijn? vroeg hij zich af.

Het rommelde bij Vrij Nederland en Joop scheen enige tijd geleden boos de redactievergadering verlaten te hebben. Dat berichtte de Volkskrant via een insider. En dat was voor iemand als Joop onvergeeflijk: dat een van zijn redacteurs in het geniep met iemand van de Volkskrant had gesproken.

Om niet al te veel tijd verloren te laten gaan, schreef hij Joop een brief om te melden dat hij met Arend Jan contact had gehad en dat deze het prima vond als een buitenstaander nog eens probeerde een compromis te vinden.

Gewoontegetrouw opperde hij meteen een paar besparingsmogelijkheden, en legde de variant op tafel dat er vier of zes afleveringen per seizoen

minder gemaakt zouden worden.

Toen hij Joop enkele dagen later belde bleek die aangedaan door Hans' initiatief.

Hij klonk nog wat hees, maar was weer aan de slag gegaan.

Op het puntenlijstje dat Hans noemde ging hij niet in, want hij had al een oplossing:

'Het kan ook geen probleem zijn,' vertelde hij, 'ik sprak iemand van de NOB en die zei dat er natuurlijk iets te doen viel aan de technische kosten. Hij vond het belachelijk dat Arti duurder zou zijn dan de studio. Het ligt vlak bij elkaar en een lijntje is zo getrokken.'

'Weet je een naam van die man?' vroeg Hans.

'Hmm, ik moet ergens een notitie hebben. Ik zal thuis kijken. Maar de VPRO weet ervan, dus Arend Jan moet nou niet net doen alsof wij dwarsliggen.'

Hans belde Arend Jan, die zou rondvragen of iemand contact had gehad met de NOB over mogelijke kostenbesparingen op Welingerichte Kringen.

April ging voorbij, mei ging voorbij en de noodlottige datum van de laatste uitzending op 27 juni kwam steeds dichterbij.

Joop was ondanks aandringen van Hans nooit op de proppen gekomen met de naam van de NOB

-functionaris die had gezegd dat er makkelijk een lijntje te trekken was naar Arti en van Arend Jan ontving hij een briefje met de mededeling:

'Ik vrees dat er niets aan te doen is, want anders was er allang iets gedaan. Niemand die het weten kan bij de VPRO weet iets van enigerlei 'toezegging' van het NOB – een bedrijf dat ook niet bekendstaat om zijn toezeggingen. Dus wat dat voor mythevorming is – god mag het weten. Het enige aanbod dat ik gekregen heb is van Arti, om het toegangsgeld kwijt te schelden, maar dat was helaas al niet veel.'

Hans ging bij Joop langs met deze brief. De hoofdredacteur zag er moe uit. De strijd met Hans' opvolgster over allerlei geldzaken en de problemen met zijn redactie waren hem niet in de koude kleren gaan zitten. Maar hij ontving Hans als vanouds warm, scande Arend Jans briefje snel en knikte.'

'Tja,' zei hij, 'ik had niks anders verwacht. Onwil troef.'

'Heb jij je nog kunnen herinneren wie bij het NOB jij gesproken hebt?'

Joop schudde zijn hoofd. Zijn haar was snel aan het grijzen, zag Hans.

'Weet je dat er iemand is die alle afleveringen van Welingelichte Kringen heeft opgenomen?' vertelde hij. 'De man stuurde me een briefje

daarover. Hij heeft een hele boekenkast vol cassettebandjes. Verbijsterend, vind je niet?' 'Hoelang bestaat het nu?' vroeg Hans. 'Sinds 1974, een jaar of vijftwintig bij elkaar,' zei Joop. 'Ik doe het sinds 1985.'

Hij was toen een televisiecoryfee, wist Hans. Voor de VARA presenteerde hij het politieke programma House of Lords vanuit het gelijknamige Haagse restaurant en hij behoorde tot de presentatoren van Het Capitool waar op zondagmiddag politici werden geïnterviewd in de sfeervolle ambiance van het negentiende-eeuwse neoklassieke tuinhuis van het landgoed Schaep en Burgh in 's-Graveland. Het programma opende met klassieke pianomuziek, waarbij de camera over een vijver gleden om vervolgens op het gebouwtje in te zoomen en op de klaarzittende presentator met zijn Politieke Gast.

Geen wonder dat de VPRO-radio toen blij was hem voor een 2000 gulden per week te kunnen inhuren, en het programma was al die jaren veelbeluisterd gebleven.

Joop had op aandringen van de VN-redactie zijn schnabbels eraan gegeven toen hij in 1988 adjunct-hoofdredacteur werd, maar dit radioprogramma had hij niet willen opgeven. Zozeer was hij eraan gehecht.

'Denk je dat er nog iets aan te doen is?' vroeg hij Hans.

'Nee,' zei deze. 'Tenzij jullie iets méér willen doen aan de kosten dan elk 100 gulden en de borrelhapjes. Of je moet die NOB -man nog eens te pakken kunnen krijgen.'

Joop schudde het hoofd.

'Daar heb ik geen tijd voor,' zei hij.

Op vrijdag 27 juni 1997 vond de laatste uitzending plaats. Het team had geweigerd er iets speciaals van te maken,

Welingelichte Kringen ging uit als een nachtkaars.

16. Het bittere einde

Het ging steeds slechter tussen Joop en zijn redactie, hoorde Hans van Marc Josten, een jonge VN-journalist die af en toe langskwam om te praten over zijn bladidee, een stimulerend en innovatief blad voor de jonge zakenman.

'Joop,' zei hij met een zucht, 'wordt steeds wantrouwer. Begin van het jaar is hij een paar keer op zijn beleid aangesproken door redacteurs. Ze hadden van Lize Alink⁴ gehoord dat het niet goed ging met het blad, maar hij wil er niets van weten. Alles gaat goed, volgens hem, alles is onder controle.'

'Ik hoor dat hij een keer boos weggelopen is uit de vergadering?' zei Hans.

'O, wel vaker,' zei Marc, 'en hij is ook een paar weken thuis geweest omdat hij zijn stem kwijt was. Maar niemand weet hoe je Joop moet benaderen zonder dat hij zich aangevallen voelt. En de relatie met Rinus is ook stuk.'

Mistroostig schudde hij het hoofd en ze lieten het onderwerp rusten.

* * *

'Heb je het al gehoord?' zei Joop, enkele weken

4 Lize Alink was sinds mei 1996 de opvolgster van Hans Vervoort als uitgever van Vrij Nederland. Hans Vervoort werkte vanaf dat moment aan het ontwikkelen van nieuwe bladen voor de uitgeverij: J/M en Men's Health.

later, Hans' kamer in snelle vaart binnenlopend.
'Nee Joop, ik hoor nooit wat,' antwoordde hij,
zonder nadenken.

'Ik doe de ronde langs de mensen die ik het zelf
wil vertellen,' zei Joop.

Hij keek langs Hans heen het raam uit.

'Ik ga dood,' zei hij, 'slokdarmkanker. Ik heb nog
drie tot zes maanden.'

Hans keek hem verbijsterd aan. Het was
onvoorstelbaar dat Joop, altijd zo vol leven en
activiteit, dodelijk ziek was.

'Ja,' zei Joop, 'het overvalt mij ook.'

'Gaan ze iets doen?' vroeg Hans dom, 'opereren?'
Joop schudde het hoofd.

'Nee, het is al te ver heen.'

Hans keek naar hem. Hij zag Joop tegenwoordig
hooguit één keer per maand en merkte nu dat hij
in zijn gezicht vermagerd was, de schaduwen van
de dood al zichtbaar in de lijnen naast zijn mond.
Joop zag er vermoeid en ziek uit.

'Nou, dat was het enige dat ik te melden had. Dan
ga ik maar weer!' zei hij met een schim van zijn
vroegere grijns.

Hans kwam snel achter zijn bureau vandaan en
deed wat ze nooit hadden gedaan. Hij omhelsde
hem.

'Ach Joop,' zei hij. 'Jezus, wat een ellende.'

'Dat had ik niet van jou verwacht,' zei Joop
enigszins verwonderd toen ze elkaar weer

loslieten. Hij was aangedaan. Met een knik en een zwaai nam hij afscheid en ging op weg naar de volgende aan wie hij zijn naderende einde moest vertellen.

Hans nam weer plaats achter zijn bureau en keek naar buiten, naar het onbeweeglijke zwarte water van de Raamgracht.

Het ging als een lopend vuurtje door het bedrijf: heb je het al gehoord? Joop van Tijn heeft kanker. Overall waar hij zelf langs was gegaan viel een droeve stilte, het gebouw aan de Raamgracht werd een rouwcentrum. Iedereen sprak met iedereen op zachte toon over wat er stond te gebeuren.

'Wat zit je te somberen,' zei Diny van de Manakker ⁵, die even later binnenkwam, 'is er iets ernstigs?'

'Joop,' zei Hans.

Ze wist er al van, Diny had haar eigen directe lijn met VN redacteuren.

'Ja, Joop,' zei ze met een van haar karakteristieke zuchten, 'hij heeft Carel Peeters gevraagd hem te vervangen.'

'O, hij is ook al meteen afgetreden?' Hans was verbaasd, hij had gedacht dat Joop tot zijn laatste

5 Diny van de Manakker, oud-eindredacteur Vrij Nederland en in 1997 hoofdredacteur van J/M

snik aan de macht zou willen blijven.

'Ja, Carel neemt het van hem over.'

Carel Peeters was de broodmagere, rechtlijnige, cerebrale chef van de boekenredactie. Hij was eigenlijk de enige die bij VN zijn eigen terrein had waar Joop vanaf bleef: de Republiek der Letteren, die door Carel beheerd werd volgens de ijzeren wetten van zijn logica. In de Republiek der Letteren geen interviews met schrijvers, geen voorpublicaties, geen commerciële ditjes en datjes maar alleen serieuze boekbesprekingen van boeken die de moeite van het bespreken waard waren.

'Goeie keus, vanuit Joop bekeken,' zei Hans, 'bij Carel zal er niets veranderen. En Lize zal geen poot aan de grond bij hem krijgen.'

Carels benoeming tot plaatsvervanger werd binnen de redactie niet betwist en in de laatste fase van zijn leven kon Joop hopen dat zijn VN veiliggesteld was.

Het was een vreemde week. Een sluier van somberheid en verdriet hing over het bedrijf, maar het werk ging door.

Op een ochtend bracht zijn vrouw Maja Hans' koffie op bed. Ze keek ernstig.

'Eh, de radio zegt dat Joop vannacht is overleden,' zei ze, 'een hartstilstand in zijn slaap, vermoedelijk.'

Hans schrok overeind.

'Ach Jezus. Hij dacht dat hij nog een paar maanden had!'

Ze zaten samen treurig op de rand van het bed.

'Ik heb vorige week Henny Rasker gesproken,' zei Maja, 'je weet, die heeft een apotheek aan de Geldersekade. Joop haalde daar altijd de pillen die hij moest slikken voor zijn hart en toen hij haar vertelde over de diagnose van gevorderde slokdarmkanker had ze hem gevraagd: 'Maar Joop, heb je dan geen signalen gehad. Voelde je je niet erg moe?' 'Jawel,' antwoordde Joop, 'maar ja, Henny, ik voel me altijd moe!''

Hans knikte, Joop was een charmante chaoot, maar hij werkte zich een ongeluk. Dat bleek nu maar weer.

Hans ontving een brief van Arend Jan Heerma van Voss, waarin hij schreef:

'Dat je (lofwaardige) bemiddelingspoging zo'n bizar en bruusk PS zou krijgen, viel nooit te bevroeden. Ik wil je condoleren met de dood van Joop; voor de Weekbladpers een groot verlies, en voor jou moet het toch ook een droevige leegte zijn. Voor een directeur natuurlijk iemand om regelmatig hoorndol van te worden maar de vaderlijke affectie waarmee je over hem schreef was toch ook voelbaar.'

De crematie van Joop zou weliswaar in kleine familiekring plaatsvinden, maar voor de gang

naar het kerkhof zou de begrafenisauto langs de Raamgracht rijden.

Op het aangegeven tijdstip liep het gebouw aan de Raamgracht leeg, een stille menigte verzamelde zich rond de ingang. Vanaf de Kloveniersburgwal kwamen ook mensen aanlopen. Langzaam kwam de zwarte rouwauto aanrijden en stopte voor de hoge houten deur waar Joop zoveel jaren doorheen was gegaan. Hij moest nu ergens in die auto liggen, in een kist, op zijn rug, dood. Langzaam trok de auto op en reed de korte gracht af. Hij werd gevolgd door een lege taxi die toevallig ook die richting uit moest. Het paste bij Joops afscheid, het lege vervoermiddel, Joop reed geen auto maar liet zich altijd overal per taxi heen vervoeren. De branche verloor z'n beste klant. Iedereen keek de twee auto's na. Aan het eind van de gracht namen ze een bocht en verdwenen uit het zicht.

17. Het afscheid

Enkele dagen na de crematie van Joop van Tijn was een herdenkingsbijeenkomst gepland in de Kleine Zaal van het Concertgebouw.

Op de middag van de herdenking was het druk bij het Concertgebouw.

Hans was vroeg en met Maja had hij op een van de bovenste rijen een plek gevonden.

Vanuit die positie zagen ze de ene bekende Nederlander na de ander zoeken naar een vrij stoeltje.

Guus Hiddink was er ook, Joops kring van vrienden was groot en hij was een voetballiefhebber. Hans herinnerde zich weer eens hoe enthousiast hij was geweest over de jonge voetballer Nwankwo Kanu, toen die drie jaar geleden zijn debuut maakte bij Ajax.

'Ongelooflijk wat die kan in de kleine ruimte. Het is net of hij zijn benen kan in- en uitschuiven!'

Hans had Joop en Theo Bouwman weleens tegen elkaar zien opbieden over hun voetbalkennis:

'Wie was de doelman van Vitesse in het seizoen 1969/1970?' En als Theo het antwoord paraat had en op zijn beurt vroeg: 'En wie was reservedoelman?' dan wist Joop dat ook.

Dat stukje van zijn veelzijdigheid kwam hier niet aan bod.

Wat resteerde waren de beelden van oude tv-opnamen waarop Joop politici het vuur aan de

schenen legde of in een educatief programma voor het eerst op de Nederlandse televisie het woord 'neuken' uitsprak en dat zo bekakt deed dat negen maanden later minder kinderen dan gebruikelijk werden geboren.

Hans had een speech verwacht van Rinus Ferdinandusse, Joops vriend en collega vanaf hun beider tijd in het studentenblad *Propria Cures*, maar Rinus was nergens te bekennen.

Toen ze na afloop van de herdenking uit het zaaltje kwamen zag Hans dat er kennelijk meer bezoekers waren geweest dan de Kleine Zaal kon bevatten.

In de wandelgang waren monitoren opgesteld en voor een van de monitoren zag hij Rinus zitten, zijn wandelstok tussen de benen, olijk en onverstoorbaar kijkend, sigaartje in de mond. Sigaartje in de mond? Rinus rookte allang niet meer, maar hij zag er toch nog altijd uit alsof hij een sigaar in zijn mond had. Net zoals Churchill. Waarom zat Rinus daar? Terwijl hij het zich afvroeg wist hij het antwoord. Joop had vermoedelijk aan zijn kinderen verteld dat het tussen hem en Rinus niet meer boterde en dus was hij nu niet gevraagd om als genodigde op de eerste rij te komen zitten.

Wat een treurnis, na zoveel jaar broederlijke samenwerking. Gelukkig kon niemand zo goed omgaan met teleurstellingen als Rinus. Van

binnen zou het bij hem kolken van woede en verdriet, maar uiterlijk bleef hij onverstoort. In de foyer van het Concertgebouw was al een kleine menigte ontstaan rond de bar.

In het midden van de groep ontwaarde Hans Theo Bouwman, luid lachend en pratend tegen Weekbladperscommissaris Johan Stekelenburg en omringd door andere Weekbladpers-prominenten. Ajakkes. Hoe konden mensen, hoe kon Theo nu na de dood van Joop zo onbekommerd gaan staan slempen en netwerken?

Hans herinnerde zich ineens een kerstborrel op de Raamgracht, waar hij aan het slot met Simone Koudijs⁶ afspraak nog even naar het café te gaan. Ook OR-secretaris Jeanne van Rooij ging mee, een jonge welbespraakte vrouw met een sereen Botticelli-hoofd. Onderweg zag hij licht branden in Theo's kamer op dezelfde verdieping en ging er even langs. Daar zaten Theo en Joop tegenover elkaar voorovergebogen in diep gesprek, allebei dronken en sentimenteel.

'Waar hebben jullie het zo ernstig over?' vroeg Hans.

'Ach, het leven in z'n algemeenheid,' zei Theo.

'Ik heb ooit bedacht dat het leven zinloos is, maar dat je er verder alles van kan maken,' zei Hans.

Hij was in een opgewekte stemming.

Het duo keek hem met weezin aan. Zij hadden

6 Eindredactrice Opzij

een droefgeestig gesprek gehad, beseftte Hans. 'Ik ga nog even naar het café met liefst twee vrouwen,' zei Hans, 'gaan jullie mee?' Hij zag het bijna gedoofde vuur in hun ogen weer oplichten. Theo zowel als Joop was gek op vrouwen.

'Wie zijn het?' vroeg Theo.

'Simone en Jeanne,' zei Hans met enige trots, 'ik weet ze wel te kiezen,' voegde hij er aan toe. Het was onzin, want zij hadden hem gevraagd, en Hans wist best dat dat alleen was vanwege zijn oom-achtige karakter.

'Ik kom eraan,' zei Theo.

Joop keek spijtig op zijn horloge. 'Ik moet weg,' zei hij met een zucht. In het café was Theo die avond niet weg te slaan bij Simone. En nu stond hij hier in het Concertgebouw weer te flierefluiten en te baltsen. Het klopte eigenlijk wel. Joop en Theo hadden een band, maar vrouwen gingen toch altijd voor.

'Kom, laten we naar huis gaan,' zei hij tegen Maja, die even de neiging had zich in het gezelschap te begeven. In stilte legden ze de honderd meter naar hun huisdeur af.

Het was de laatste dag waarop over Joop van Tijn gepraat werd. Hij was een weekbladjournalist, een schrijver van tijdelijke artikelen. Na zijn dood was niet alleen hijzelf verdwenen maar ook zijn werk.

18. Nagelaten betrekkingen (1 en 2)

'Ik hoop dat u zich mij nog herinnert,' zei de stem aarzelend, 'mijn naam is Hans Goedkoop. Ik heb een paar jaar geleden contact met u gehad over de biografie van Renate Rubinstein die ik aan het schrijven ben.'

'Ja, ik herinner me dat,' zei Hans. 'U kreeg 30 000 gulden subsidie voor de biografie, althans zo heb ik het besproken met Joop van Tijn. Ik meen dat hij dat zou afhandelen.'

'Precies,' hernam de stem, 'we hebben er contact over gehad maar hij is daar nooit aan toegekomen, al heb ik hem er wel enkele keren over aangesproken. Maar nu hij overleden is...'
Hans begreep het. Goedkoop zag met de crematie van Joop ook een subsidie in rook opgaan.

'Ik zal kijken wat ik er nog van vinden kan,' zei hij, 'en het dossiertje aan mijn opvolgster geven met het advies de subsidie te verlenen. Ik zal u daarvan een bericht sturen.'

'Fijn, dank u zeer,' zei Goedkoop. Voordat hij de hoorn kon neerleggen voegde Hans toe: 'Als u na mijn bericht een aantal weken niets meer hoort, neemt u dan contact op met Lize Alink ⁷. Er wil wel eens iets blijven liggen tussen haar in- en uitbak, en dan stagneert zo'n project. Als u belt kunt u het weer op gang brengen.'

⁷ Opvolgster van Hans Vervoort als uitgever van Vrij Nederland

'Dank voor het advies,' zei Goedkoop en haakte af.

Hans vroeg zich even af of het wel netjes was wat hij gedaan aan. Iemand van buiten meedelen dat de directie van de Weekbladpers wel eens een steek liet vallen.

Maar Renate Rubinstein verdiende een biografie en Goedkoop had recht op het geld. Hoelang had Joop dat nu al niet laten liggen?

Alhoewel archiveren niet zijn sterke punt was, kon Hans altijd wel vrij snel vinden wat hij zocht in de grote stapels die hij op de planken van zijn kast had liggen. Nooit iets weggooien was het geheim. Hij wist dat hij alle stukken nog had en als hij ongeveer wist in welke tijd een kwestie speelde kon hij ze meestal vrij makkelijk vinden. Hij vond het hele dossier terug en zag dat de kwestie al sinds 1994 speelde en dat Joop sindsdien ten minste twee keer bij hem langs geweest was om te vragen waar het eigenlijk over ging.

Hij zond het pakket naar Lize Alink met een aanbeveling de subsidie alsnog te verlenen en bevestigde aan Goedkoop dat de kwestie was aangekaart. Een reactie van Lize kreeg hij niet, en hij merkte dat dat nooit wende en ergernis bleef opwekken.

'Ik ben door Lize Alink naar jou verwezen,' zei Germ Kemper door de telefoon. Hij was de vaste advocaat van Vrij Nederland. 'Een fotograaf heeft een rechtszaak aangespannen tegen Vrij Nederland over beschadiging van zijn dia's en een lager honorarium dan hem toekwam. Ik heb er al heel wat uurtjes met Joop over gesteggeld, maar nu hij er niet meer is, moet ik een ander contact bij het bedrijf hebben. En volgens Lize Alink ben jij dat. Want het speelde in jouw tijd.'

'Hoe heet die fotograaf en wanneer vond dit plaats?'

'Van de Wijngaard. En het speelde in 1994.'

'1994? Dat is drie jaar geleden!'

'Nou ja, je weet, Joop was moeilijk te bereiken. En die fotograaf is ook vaak weg. Dus gaat het contact met horten en stoten.'

'Om wat voor bedrag gaat het?'

'O, hij eist zo'n 15 000 gulden; 5000 honorarium voor het gebruik van zijn foto's en zeven maal 1500 euro voor het herstellen van de dia's. Het gaat om een reportage in oorlogsgebied en dat zijn onvervangbare afbeeldingen.'

Hans ging op zoek naar productieman René van Achteren

'Weet jij iets van een serie dia's die beschadigd is.'

Van een fotograaf Van de Wijngaard?'

René krabde zich op het voorhoofd.

'Ja, er komt wel iets bovendrijven. Nee, dat is toch een stuk plastic.'

'Leuk,' zei Hans, 'maar help me even.'

'Ik zal het navragen,' zei René en kwam een uur later terug.

'Het klopt,' zei hij. 'Er zijn zeven beschadigde dia's. Krassen erop. Heel raar. Het komt natuurlijk wel eens voor dat een foto beschadigd raakt bij de lithograaf. Maar alle zeven uit een reportage? Ik heb het nooit meegemaakt. De lithograaf kunnen we er niet meer op aanspreken, dat had drie jaar geleden moeten gebeuren. En trouwens, zijn schadevergoeding bedraagt nooit meer dan de paar tientjes die hij aan het lithograferen verdient. Dat schiet niet op.'

'En herstellen?' vroeg Hans, 'wat kost dat?'

'Nou, dat klopt wel met de eis. Zo'n 1500 gulden gemiddeld per dia.'

'1500 gulden voor het herstellen van een dia, dat is toch wel een hoop geld,' peinsde Hans, 'dan vangt hij 10.500 gulden en die steekt hij zo in zijn zak. Want die reportage verkoopt hij nooit meer en het heeft dus voor hem geen zin om de dia's ook echt te laten repareren.'

'We kunnen het in natura aanbieden,' opperde René, 'dan laten wij de dia's repareren, misschien vind ik nog wel een mannetje die het goedkoper

doet. En dan krijgt hij de dia's in goede staat terug en géén geld.'

'Jawel, maar dan zijn wij duizenden guldens kwijt en niemand heeft er wat aan. Dan geef ik hem nog liever dat geld. Maar het is wel verrekt veel.'

'Misschien fiftyfifty?' opperde René. Hij hield wel van dit soort gepieker, het kwam dicht bij de drukkersproblemen waarmee hij dagelijks te maken had: als we nu iets meer opdikkend papier gebruiken en iets minder gramsgewicht? Dan heb je bijna hetzelfde product maar veel lichter.

Scheelt in de porti!

Ineens viel Hans de oplossing in.

'We laten hem kiezen uit twee mogelijkheden.

Ofwel wij laten de dia's herstellen, ofwel hij krijgt 5000 gulden waarmee we de reproductierechten afkopen. In het eerste geval krijgt hij geen cent maar wel puntgave dia's waar hij niks mee kan en zijn wij 10 000 gulden kwijt. In het tweede geval krijgt hij 5000 gulden en besparen wij net zo'n bedrag. Nou, het lijkt me wel duidelijk wat hij kiest.'

In opgetogen stemming tikte hij de oplossing op en stuurde die naar Germ Kemper. Misschien was de juristerij zo saai nog niet. Maar de fotograaf bleek inmiddels alweer op reportage te zijn in een verre uithoek van de wereld. En toen Hans twee jaar later met pensioen ging, was er nog geen reactie gekomen.

Naschrift Hans Vervoort: over de teloorgang van de opiniebladen in het algemeen en Vrij Nederland in het bijzonder

De jaren zeventig (tot ca 1982) waren de gloriejaren voor de opiniepers.

Het aantal goed opgeleiden twintigers en dertigers nam in die tijd snel toe, er ontstond een brede laag intellectuelen die behoefte had aan kennis van achtergronden van het nieuws en daarover wilden discussiëren.

Er waren in die tijd ook nog enkele duidelijke zuilen: links, rechts en christelijk.

Zij hadden elk hun eigen opiniebladen: Vrij Nederland en de Groene voor de linkse elite, de Nieuwe Linie, Hervormd Nederland en de Tijd voor de Christenen (later werd de Nieuwe Linie ook links) en Elsevier voor rechts.

De Haagse Post was meer algemeen 'progressief' dan specifiek links en werd vooral gewaardeerd vanwege de wat lossere, relativierende toon. Een D'66-blad *avant la lettre*. De Haagse Post werd vooral gekocht en gelezen als bijblad van Vrij Nederland.

De opiniebladen functioneerden in deze jaren ook als symbool voor de identiteit van de lezer: wie Vrij Nederland bij zich had toonde daarmee links te zijn, wie de Groene op zak had was linkser dan links.

In het begin van de jaren tachtig begonnen die

politieke tegenstellingen minder scherp en definiërend te worden.

En er waren nog enkele andere ontwikkelingen die invloed hadden op het lezen in het algemeen en het lezen van opiniebladen in het bijzonder.

De belangrijkste algemene verandering was de snelle toename van het aantal TV-zenders.

Commerciële maar ook buitenlandse zenders kwamen op de buis en kijktijd verdrong leestijd.

Een algemene trend was ook de 'ontlezing': elke volgende schoolgeneratie bleek minder tijd te besteden aan lezen dan de vorige. Deels hing dat samen met het grotere TV-gebruik, maar er was ook meer afleiding op andere terreinen: sport (het joggen), café-bezoek, sex als hobby.

Voor de opiniebladen was dodelijk dat de dagbladen weekendbijlagen gingen maken waarin allerlei onderwerpen uitgediept werden. Ze kwamen gratis bij de krant die men al had en namen een behoorlijk deel van de functie van de opiniebladen (het geven van achtergronden en meningen) over. De Haagse Post – vooral een bijblad – had er het eerst last van, maar daarna ook Vrij Nederland en Elsevier.

Elsevier vormde zichzelf om tot een Times/Newsweek-blad.

Het probeerde elke week een goed overzicht te bieden van wat er in de wereld van politiek, economie en cultuur te doen was en sprak

daarmee een nieuwe lezersgroep aan: de intellectuele snelgrazer die in korte tijd op de hoogte wilde zijn.

Kort formuleren was in: 'doe mij dat op een A4-tje' zeiden de afdelingshoofden van bedrijven tegen mensen die een idee hadden. Het getikte A4-tje gold destijds nog als een kort stuk(!) En de Elsevier-benadering sprak kennelijk de ambitieuze Yuppen aan: snel compleet geïnformeerd.

Zo werd het opinieblad op zijn beurt weer een concurrent van de dagbladen, wie Elsevier las kon het dagblad opzeggen. En dat gebeurde in die tijd ook.

Bij Vrij Nederland, waar ik als marktonderzoeker en later uitgever werkte, werd eind van de jaren tachtig en begin jaren negentig duidelijk dat niet alleen de concurrentie van de dagbladen ons trof. Ik zag de lezerskring van het blad elk jaar een jaar ouder worden.

En dat kwam vooral omdat nieuwe aanwas ontbrak. Kennelijk sprak het blad niet meer de jonge intellectuelen aan die twintig jaar eerder de hoofdmoot van de lezers vormden.

VN was duidelijk een generatieblad aan het worden: "het verzetsblad dat mijn vader las."

In mijn laatste jaren als uitgever (ik stopte in 1996) waren we vooral bezig de lezerskring te recycleren: opzeggers kregen een lucratief aanbod

en losse kopers werden verlost met een vrijblijvend proefabonnement van 7 weken voor een habbekrats. Op die manier slaagden we er in de oplage kunstmatig hoog te houden. Dat was van belang om de adverteerders te behouden en om te voorkomen dat Vrij Nederland weer in de hoek terecht kwam van slechtlopende bladen, waar de dagbladen monkelend met quasi-medeleven over konden schrijven.

Maar in 1995 waren de mogelijkheden uitgeput en werd het tijd om Tom Poes te vragen: verzin een list. Probeer nieuwe jonge lezers aan te trekken.

Mijn Tom Poesen heetten Rinus Ferdinandusse en Joop van Tijn.

Als uitgever werd ik geacht me niet te bemoeien met de redactionele formule, dat was taboe.

Maar ik had de hoofdredactie (bijvoorbeeld via groepsdiscussies) in contact kunnen brengen met de nieuwe intellectuele elite met de vraag: waarom lees je VN niet?

Of dat ooit geholpen zou hebben en zou hebben geleid tot een VN die jongeren wél aansprak weet ik natuurlijk niet. Ook geldt dat vernieuwing de bestaande abonnees het gevoel kan geven: 'dit is mijn blad niet meer, ik zeg op.' Een te grote ommezwaai had het dus nooit mogen zijn.

Feit is dat het mij niet lukte de hoofdredactie geïnteresseerd te krijgen in het oplage-probleem.

Ook Theo Bouwman, de algemeen directeur van de Weekbladpers (tot 1993) kreeg dat bij eerdere pogingen niet voor elkaar.
We zullen dus nooit zullen weten wat er gebeurd zou zijn als ons dat wél gelukt was.